

scen utan gränser

rajaton näyttämö

Teatterinaapurit Rajattomalla näyttämöllä

Arviointiraportti Ruotsin ja
Suomen välisestä teatteriyhteistyöstä
2011–2013 ja sen tulevaisuudesta

RIITTA SEPPÄLÄ

RIKSTEATERN

Sisällys

1.	Yhteistyön tausta ja selvityksen toimeksianto	3
2.	Yhteistyön kulttuuripoliittiset lähtökohdat ja tavoitteet	6
3.	Vuorovaikutus, taiteellinen yhteistyö ja kulttuurivaihto	8
3.1.	Kiertuetoiminta, yhteistuotannot ja taiteilijavaihto	8
3.2.	Ny Dramatik/Uusi draama ja FINNDrama	13
4.	Teatteritekniinen yhteistyö ja innovaatiot	17
4.1.	Kumppanuuden synty	17
4.2.	Scenrum.nu ja muita kiertuetoimintaa palvelevia teknisiä ratkaisuja	18
4.3.	Teatteritekstititys ja saavutettavuuden kehittäminen	19
4.4.	Tekniset innovaatiot	20
5.	Osaamisen kehittäminen ja johtajuus	24
5.1.	Verkostoissa oppiminen	24
5.2.	Uumajan johtajatapaamisessa esitettyjä jatkotoimia ja kehityshankkeita	25
6.	Hallinto ja talous	28
7.	Loppuyhteenveto ja ehdotuksia	32
8.	Kiitokset	37
Liitteet		
•	Koordinointi	38
•	Mitattavuus	39
•	Yleisökommentit	40
•	Yhteystiedot	41

1. Yhteistyön tausta ja selvityksen toimeksianto

Suomen ja Ruotsin välisellä yhteistyöllä on pitkät perinteet, jotka nousevat maitten yhteisestä historiasta, kielellisestä läheisyydestä ja monipuolisesta kanssakäymisestä. Pohjoismaiden yhteistyö ja erityisesti suomenruotsalaisen teatterikentän vahvat siteet Ruotsiin ovat rikkaittaneet suomalaista teatterikenttää katkeamatta vuosikymmenten ajan, mutta suomenkielisen teatterikentän suhteet Ruotsiin olivat hiipuneet 1970-luvulta lähtien. Riksteaternin Suomen kiertueiden käynnistyminen vuonna 2004 ja laajeneminen molemminpuoliseksi kiertueyhteistyöksi vuodesta 2008 lähtien virittivät halun kehittää yhteistyötä yhä monipuolisemmaksi. Riksteaternin toimitusjohtajana vuonna 2005 aloittaneen Birgitta Englinin aloite yhteistyön laajentamisesta ja syventämisestä sai vastakaikua kiertueyhteistyön suomalaisissa kumppaneissa. Suomalais-ruotsalaisen yhteistyön laajentamisen tavoite kirjattiin ensimmäisen kerran 22.10.2009 Riksteaternin ja Ruotsissa toimivan kaksikielisen Uuden Teatterin sekä kahdeksan suomalaisen yhteistyöteatterin väliseen aiesopimukseen.

Aiesopimuksen ruotsalainen osapuoli, Riksteatern, on valtakunnallinen organisaatio, joka on sekä kansanliike että kansallinen teatterilaitos. Sen toiminta levittäytyy yli 40.000 jäsenen voimin ko-

ko Ruotsiin ja tavoittaa vuosittain yli miljoona katsojaa. Se on vahvasti verkottunut koko ruotsalaiseen teatterikenttään ja yhteiskuntaan, jossa se on merkittävä kulttuuripoliittinen toimija. Suomessa ei ole mitään vastaavaa organisaatiota. Yhteistyön laajentaminen aiesopimuksessa kuvatulla tavalla edellytti suomalaisen teatterikentän laaja-alaista sitoutumista suomalais-ruotsalaisen yhteistyön syventämiseen.

Yhteistyön kehittämisedellytyksiä ja suomalaisen kentän sitoutumista selvitettiin syksyllä 2010. Selvitystyö rakentui aktiiviselle dialogille selvityshenkilön ja työn tueksi kutsutun ohjausryhmän ja kentän muiden toimijoiden kanssa. Yhdessä pohdittiin myös yhteistyön organisointia. Selvitys suomalais-ruotsalaisesta teatteriyhteistyöstä ja sen kehittämisestä valmistui 31.10.2010 nimellä *Teatergrannar - Teatterinaapurit* ja johti yhteistyöfoorumien tai -alustan *Scen utan gränser*, suomeksi *Rajaton näyttämö*, perustamiseen.

Vuosina 2011-2013 toteutetun yhteistyön koordinaatiovastuun jakoivat Riksteatern ja Hanasaaren ruotsalais-suomalainen kulttuurikeskus (Hana-holmen Kulturcentrum för Sverige och Finland). Yhteistyöverkoston kutsuttiin ja tuli mukaan teatterikentän toimijoiden lisäksi alan koulutuksen

ja tutkimuksen edustajia sekä toimialan rajat ylittäviä kumppaneita kummastakin maasta. Laajennettu aiesopimus Suomen ja Ruotsin välisen teatteriyhteistyön jatkamisesta ja syventämisestä allekirjoitettiin 25.11.2011.

Hanasaaren kulttuurikeskuksen ja Riksteaternin lisäksi yhteistyön kehittämiseen sitoutuivat Suomesta Teatterin tiedotuskeskus -Teaterinfo Finland (TINFO), Teatterikeskus -Teatercentrum, Suomen Teatterit - Finlands Teatrar (STEFI), Tampereen Yliopiston Tutkivan teatterityön keskus (Centre for Practise as Research in Theatre, T7/UTA) ja yhdeksän suomalaista yhteistyöteatteria Espoon kaupunginteatteri - Esbo stadsteater, Tampereen Työväen Teatteri, Åbo Svenska Teater, Oulun kaupunginteatteri, Wasa Teater, Kokkolan kaupunginteatteri, Jyväskylän kaupunginteatteri, Kotkan kaupunginteatteri, Kuopion kaupunginteatteri sekä Ruotsista Länsteatrarna i Sverige, Svensk Teaterunion, Svensk Scenkonst, KTH (Kungliga Tekniska Högskolan, School of Computer, Science and Communication), Stockholms Dramatiska Högskola ja Uusi Teatteri. Lisäksi aiesopimuksen allekirjoittivat Suomen Tukholman instituutti - Finlandsinstitutet ja Suomalais-ruotsalainen kulttuurirahasto - Kulturfonden för Sverige och Finland.

Yhteisymmärryksen saavuttaminen yhteistyön kehittämialueista ja yhteistyötä koskevan aiesopimuksen sisällöstä, naapurimaiden teatterikentän välisen yhteistyön käynnistäminen ja laaja-alaisen, toimialan rajat ylittävän yhteistyön rakentaminen ensin omassa maassa ja sitten molempuolisena yhteistyöverkostona oli vaativa tehtävä, johon kului paljon aikaa ja energiaa ensimmäisenä toimintavuonna. Tässä työssä onnistuttiin. Tuloksena syntyi kahden maan näyttämötaidetta kehittävä, pitkäjänteiseen yhteistyöhön tähtäävä monialainen verkosto ja toiminta-areena *Scen utan gränser*, suomeksi *Rajaton näyttämö*. Se on

jo yksistään hieno saavutus lyhyessä ajassa, mutta myös varsinainen toiminta saatiin käyntiin. Vuosina 2011-2013 verkostossa toteutettiin jo kiertue-toiminnan ohella tuotantoyhteistyötä, näytelmä-vientiä ja yhteistyötä teatteritekniikan, innovaatioiden, osaamisen ja alan verkostoitumisen kehittämiseksi. Suomen ja Ruotsin valtioiden nuiva suhtautuminen verkoston rahoitukseen aiheutti pettymystä ja vaikeutti osapuolten yhteistyötä. Yhteistyökumppaneiden useista eri lähteistä kokooman rahoituksen avulla alkuvaikeudet voitettiin ja yhteistyö laajeni.

Hallinto organisoitiin perustamalla kansallinen ohjausryhmä kumpaankin maahan ja lisäksi yhteinen johtoryhmä. Kehittämialueiden toimintaa ohjaavat kansalliset ja bilateraaliset ohjaus- tai yhteistyöryhmät.

Hanasaari luopui koordinoituvastuusta määräaikaiseksi sovitun tehtävän päättyessä vuoden 2014 alusta, mutta lupautui olemaan jatkossa mukana seminaarijärjestäjänä ja Suomen kiertueita valmistelevassa työryhmässä Espoon kaupunginteatterin ja Ruotsin Helsingin suurlähetystön kumppanina.

Myös Riksteatern jätti ruotsalaisen teatterikentän koordinoinnin. Lisäksi Riksteaternin samanaikaiset johtajavaihdokset aiheuttivat tarpeen arvioida uudelleen hankkeen laajuutta ja koordinaatiovastuuta.

Tätä raporttia kirjoitettaessa keväällä 2014 Riksteaternin ja Hanasaaren yhteistyö jatkuu suomalais-ruotsalaisen teatteriyhteistyön tulevan toimintastrategian ja organisaation kehittämiseksi, vaikka koordinoitua tehdään aiempaa niukemmin resurssein. Riksteatern hallinnoi ja ylläpitää *Rajattoman näyttämön* kotisivuja ja *Google drive* -työskentelyalustaa sekä huolehtii tiedotuksesta

ja näkyvyydestä sosiaalisessa mediassa kuten Facebookissa.

Rajaton näyttämö -verkostossa on suomalais-ruotsalaiselle yhteistyölle luotu toimiva alusta, jolla yhteistoiminta jatkuu verkostoyhteistyönä. Verkostossa käynnistetyt monet yhteistoimintamuodot ja hankkeet jatkuvat vireinä. Kiinnostus naapurimaan näyttämötaiteeseen on kasvanut ja sen seurauksena Suomen ja Ruotsin välinen kiertue-toiminta ja alan muu yhteistyö on voimistunut. Riksteatern osallistuu aktiivisena toimijana kaikkiin yhteistyötä edistäviin työryhmiin kuten kiertuestrategian ja näytelmäviennin kehittämiseen, kahden maan yhteistuotantojen valmisteluun ja teatteritekniiseen kehitystyöhön. Se järjestää yhteistyökumppaneiden kanssa teatterikentän bilateraalaisia tapaamisia sekä ylläpitää yhteyksiä pohjoismaisiin kollegoihin, jotka ovat osallistuneet *Rajattoman näyttämön* hankkeisiin. Tie halutaan pitää avoimena kahdenvälisen yhteistyön laajentumiseen pohjoismaiseksi yhteistyöksi.

Uudessa tilanteessa suomalais-ruotsalaisen teateriyhteistyön jatkuminen, koordinaatiovastuu ja mahdolliset uudet muodot ovat pohdinnan kohteena molemmissa maissa. Yhteisesti on sovittu, että aiheeseen liittyen Hanasaari järjestää loka-kuussa 2014 suomalais-ruotsalaisen seminaarin.

Toimijoiden piirissä ja tulevassa seminaarissa käytävää keskustelua pohjustamaan Riksteatern ja Hanasaari – ruotsalais-suomalainen kulttuurikeskus pyysivät *Teatterinaapurit*-selvityksen tekijää Riitta Seppälää laatimaan arviointiraportin *Rajattomasta näyttämöstä* lähtökohtana yhteistyölle asetetut tavoitteet ja tehtävät. Selvityksen tuli sisältää katsaus hankkeessa saavutettuihin tuloksiin ja esittää näkemys yhteistyöareenan ja verkoston tarpeesta ja organisaatiosta jatkossa. Työn tueksi käytettävissä olivat yhteistyöfoorumin aineis-

to, ohjausryhmiltä kootut arviointikyselyt, nettisivut www.scenutangranser.com sekä mahdollisuus haastatella toimijoita. Riksteaternin projektipäällikkö, yhteistyöfoorumin ruotsalainen koordinoija Ann-Cathrine Fröjdö ja suomalainen koordinoija Jonas Welander lupautuivat olemaan työn tukena ja toimittivat raportojalle runsaan aineiston.

2. Yhteistyön kulttuuripoliittiset lähtökohdat ja tavoitteet

Teatterinaapurit-selvitys määritteli suomalais-ruotsalaisen yhteistyön kulttuuripoliittisiksi lähtökohdiksi pohjoismaisen yhteistyön, Suomen ja Ruotsin yhteisen historian ja kulttuuriperinnön synnyttämät läheiset suhteet (joiden laaja-alaisuus nousi ajankohtaiseksi ns. Merkkivuoden 1809 juhlinnassa vuosina 2008-09), kielivähemmistöjen kielen ja kulttuuri-identiteetin tukemisen molemmissa maissa, kulttuuriviennin tavoitteet ja kiinnostuksen herättämisen naapurimaan näyttämötaidetta kohtaan sekä teatterikentän omat kehitystarpeet.

Selvityksen pohjalta syntynyt suomalais-ruotsalainen yhteistyöfoorumi *Rajaton näyttämö*, ruotsiksi *Scen utan gränser*, korosti laajennetussa aiesopimuksessaan **kulttuurin toimialan suuria haasteita, jotka sekä kansainvälisesti että Pohjoismaissa liittyvät globaaliin talouteen, nopeisiin väestömuutoksiin, teknologian hyödyntämiseen ja taiteen sisäiseen uudistumiseen ja toiminnan muutoksiin. Osapuolet ilmoittivat pyrkivänsä luomaan toimintaympäristön, jossa ne voisivat yhdessä hakea ratkaisuja alan haasteisiin ja edistää ammatillista kehitystä ja toimialan rajat ylittävää yhteistyötä.**

Aiesopimukseen 2011 kirjattiin yhteistyön perustaksi joukko molempien maiden kansallisia, alueellisia ja kansainvälisiä kulttuuri- ja kielipoliittisia tavoitteita. Niiden osalta aiesopimus viittaa kootun visioasiakirjaan:

- Hämeenlinnassa 14.9.2009 pidetyn Ruotsin ja Suomen hallitusten yhteiskokouksen päätöksiä kirjassa
- Valtioneuvoston selonteko kulttuurin tulevaisuudesta (Suomen opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2011:8)
- Ruotsin valtiopäivien kulttuuripoliittiset tavoitteet / Kulttuuriehdotus 2011 (www.kulturradet.se)
- Riksteaternin kansainvälinen strategia
- Laki kansallisista vähemmistöistä ja vähemmistökielistä (språklag 2009: 724, Sverige), joka laajensi vähemmistökielten joukkoon myös mm. saamen ja suomen kielen
- Selvitys Teatterinaapurit – Teatergrannar 2010

Keskeisiksi yhteistyön kehittämisalueiksi ja tavoitteiksi määriteltiin

- Vuorovaikutus ja yhdessä toteutettu luova toiminta / Interaktivitet & Medskapande: lisätä nuorten osallistumista ja kiinnostusta kulttuuriin ja kieleen
- Taiteellinen vaihto / Konstnärligt utbyte: pidentää tuotantojen elinkaarta ja taiteilijoiden työmarkkinoita bilateraalisen kulttuurivaihdon avulla ja yhteisillä panostuksilla
- Tekniikka ja innovaatiot / Teknik & Innovation: tukea virtuaalisia areenoita koskevaa tutkimusta, taiteellista työtä ja kulttuurikäyttöä sekä kehittää synergiaa virtuaalisten ja todellisten kulttuuriareenoiden välille
- Osaamisen kehittäminen ja johtajuus / Kompetensutveckling & Ledarskap: kehittää johtajuutta kahdenvälisissä ja pohjoismaisissa verkostoissa
- Ett samarbete som är innovativt och kreativt där vi använder och delar våra resurser på bästa sätt och skapar nya möjligheter för verksamhet / Uusia toimintamahdollisuuksia tuottava innovatiivinen ja luova yhteistyö, jossa kumppanuusresursseja hyödynnetään ja jaetaan parhaalla tavalla
- Ett samarbete mellan scenkonst, näringsliv och utbildningsinstitutioner i Sverige och Finland / Yhteistyö Ruotsin ja Suomen näyttämötaiteen, elinkeinoelämän ja koulutuksen välillä
- En plattform som främjar kulturell jämställdhet för minoriteter / Vähemmistöjen kulttuurista tasa-arvoa edistävä toiminta-areena
- Ett samarbete som utvecklar branschteknik, ledarskap och breddar arbetsfältet inom scenkonsten / Teatteritekniikkaa ja johtajuutta kehittävä yhteistyöhanke, joka laajentaa näyttämötaiteen toimintakenttää

Tavoitteiden saavuttamiseen tähtäävät toimenpiteet, osaprojektit, kumppaneiden tehtävät ja vastuualueet muotoutuivat *Teatterinaapurit*-selvityksen ehdotusten pohjalta ja yhteisissä keskusteluissa.

Syntynyttä *Rajaton näyttämö – Scen utan gränser*-verkostoa ja yhteistyötä kuvataan verkoston ruot-sinkielisillä kotisivuilla seuraavalla tiivistyksellä, joka tähän selvitykseen on suomennettu:

- En gränsöverskridande nätverksorganisation som utvecklar scenkonsten och dess roll i ett globalt högteknologiskt samhälle / Rajoja ylittävä verkosto, joka kehittää näyttämötaidetta ja sen roolia globaalissa edistyneen teknologian yhteiskunnassa

- Ett samarbete som skapar ny dramatik som anpassas för nya målgrupper / Uutta draamaa uusille katsojaryhmille tuottava yhteistyö

Toteutunutta yhteistyötä ja tavoitteiden saavuttamista tarkastellaan seuraavassa kehittämisalueittain. Selvityksen loppuluvussa palataan arvioinnin näkökulmasta vielä hankkeen kulttuuripoliittisiin tavoitteisiin.

3. Vuorovaikutus, taiteellinen yhteistyö ja kulttuurivaihto

3.1. Kiertuetoiminta, yhteistuotannot ja taiteilijavaihto

Riksteaternin vuonna 2004 alkaneet Suomen kiertueet käynnistivät yhteistyöhankkeen ja laajenivat molemminpuoliseksi kiertueyhteistyöksi vuonna 2008. Kiertueet ovat olleet ja ovat edelleen myös *Rajattoman näyttämön* ydintoimintaa. Kiertueet rikastuttavat paikallista teatteritarjontaa. Suomalaisille ne ovat merkinneet mahdollisuutta tutustua Ruotsin korkeatasoiseen teatteriin omalla kotinäyttämöllä ja nauttia teatteriesityksistä ruotsin kielellä niilläkin paikkakunnilla, joilla ei ole suomenruotsalaista väestöä eikä teatteritoimintaa ruotsin kielellä. Suomalaisen teattereiden kiertueet Ruotsissa puolestaan vahvistavat Ruotsin suomalaistaustaisten kansalaisten kulttuuri-identiteettiä ja kielellistä osaamista ja tutustuttavat ruotsalaisen yleisön ja teatterintekijät Suomen näyttämötaiteeseen. Kiertueet on molemmissa maissa otettu hyvin vastaan ja ne ovat odotettuja tapauksia.

Kiertueiden tuottajana Suomessa on alusta lähtien toiminut Espoon kaupunginteatteri, joka on neuvotellut Riksteaternin kanssa kiertuetta koskevan sopimuksen suomalaisten isäntäteattereiden puolesta, koonnut Suomesta tarvittavan ra-

hoituksen ja jyvittänyt kustannukset suomalaisille yhteistyöteattereille. Suomalaisen isäntäteattereiden johtajat ja Riksteaternin johto ovat tavanneet vuosittain toisensa Tampereen teatterikesässä ja sopineet yhdessä kiertueelle tulevan tuotannon Riksteaternin esittämistä vaihtoehtoista, joihin Espoon kaupunginteatterin ja Åbo Svenska Teaterin johtajat ovat käyneet Ruotsissa tutustumassa. Samassa palaverissa on myös tehty ehdotuksia Suomesta Ruotsin kiertueelle kutsuttavista tuotannoista, joita Riksteaternin edustajat ovat voineet nähdä Tampereen teatterikesässä tai tulla katsomaan näytäntövuoden aikana Suomeen. Ehdotuksissa ei ole rajoitettu yhteistyöteattereiden omiin tuotantoihin.

Kiertueiden oheistoiminnot, seminaarit ja keskustelutilaisuudet, ovat syventäneet katsojakokemusta ja kytkeneet yhteistyöhön mm. *svenska.nu*-verkoston ja *finska.nu*-verkoston, Ruotsin Helsingin lähetystön ja Suomen kulttuuri-instituutin Tukholmassa (ns. Suomi-instituutin), ruotsinsuomalaiset yhdistykset ja lukuisia muita toimijoita molemmissa maissa ja siten laajentaneet näyttämötaiteen kontaktipintaa yhteiskuntaan.

Suomessa teattereiden välinen kiertuetoiminta on rakenteellisista syistä perinteisesti vähäistä, mutta

teatteripoliittisena tavoitteena on etenkin vapaan kentän ja kiinteiden ammattiteattereiden välisen yhteistyön ja vierailutoiminnan kehittäminen. Riksteaternin kiertuetoiminnan merkitys suomalaiselle teatterikentälle on ollut suuri kiertueosaamisen kehittämisen, yhteistyön lisäämisen ja kansainvälistymisen näkökulmasta. Jo usean vuoden ajan jatkunut kiertuetoiminta on luonut siihen osallistuneiden suomalaisten ja ruotsalaisten teattereiden johdon ja henkilöstön välille ystävyys-suhteita ja luottamuksen, joka on ruokkinut uutta yhteistyötä ja vahvistanut johdon ja henkilöstön halua olla mukana myös muussa suomalais-ruotsalaisessa teatteriyhteistyössä.

Yksi *Rajaton näyttämö* -hankkeen merkittävistä tuloksista onkin suomalaisten teattereiden Ruotsin kiertueiden ja vierailujen lisääntyminen sekä yhteistuotannot. Mukaan on tullut uusia toimijoita sekä Suomessa että Ruotsissa. Yhdeksän suomalaisen vastaanottajateatterin verkoston lisäksi monet muut teatterit ja vapaan kentän pienet toimijat ovat päässeet osallisiksi Riksteaternin kiertuetoiminnasta. Riksteaternin kiertuetoiminnasta vastaava henkilöstö on tullut tutuksi Suomessa. On helppo soittaa tai lähettää sähköpostia ja vihjata kiinnostavista esityksistä ja kiertuehalusta.

Seuraava listaus *Rajattoman näyttämön* kiertueesityksistä osoittaa teatterivaihdon kasvun ja monipuolistumisen selvästi.

Vertailuvuonna 2008 vain yksi teatteri, Tampereen Työväen Teatteri, vieraili Riksteaternin Ruotsin kiertueella, ohjelmistossaan Juha Jokelan *Fundamentalisti/Fundamentalisten*.

Samanaikaisesti valmisteltiin jo yhteishankkeen ensimmäistä kahden maan yhteistuotantoa suomalaisen pienen teatteriryhmän Blaue Fraun aloitteesta. Tienraivaajana sai toimia Susanna Ala-

kosken *Svinalängorna* Wasa Teaterin, Uuden Teaterin, Blaue Fraun ja Riksteaternin yhteistuotantona. Se sai yli 50 esityskertaa laajalla kiertueella Ruotsissa ja Suomessa näytäntövuonna 2009-2010. Vuonna 2010 toteutettiin lisäksi Riksteaternin ja Uuden Teatterin yhteistyönä Rosa Liksommin *Mie olen niin mahtava mies* Topi Mikkolan kiertuevierailuina.

Seuraava yhteistuotanto oli vuonna 2010 ensi-iltaansa saanut Sofi Oksasen *Utrensning* Wasa Teaterin ja Åbo Svenska Teaterin yhteistyönä, johon kolmantena partnerina liittyi Riksteatern. Ruotsin kiertue toteutui 2011. Tässä tuotannossa tapahtui myös teatteritekniikan vaihtoa. Samana vuonna Ruotsissa nähtiin Riksteaternin kiertueella Kokkolan kaupunginteatterin *Viimeinen aamutähti/Den sista morgonstjärnan* (9 esitystä) ja Svenska Teaternin *Pink Noise* (9 esitystä). Lisäksi Riksteatern toi Suomeen Lo Kaupin näytelmän *Bergsprängardöttrar*, joka nähtiin 10 paikkakunnalla, ja Kulttuuritehdas Korjaamon Stage på svenska -festivaalille kaksi esitystä: *Emil Jensen* ja *Ensam Rävthane*. Uuden Teatterin kaksikielisessä lastenteatterituotannossa *Månen sover/Kuu nukkuu* Riksteatern ja Uusi Teatteri tekivät yhteistyötä.

Vuonna 2012 KOM-teatterin *Vadelmavenepakolainen/Hallonbåtsflyktingen* sai Riksteaternin Ruotsin kiertueella 11 esityskertaa. André Wickströmin stand up -esitys *Alla talar svenska - Kaikki puhuvat suomea* esitettiin Riksteaternin kiertueella Ruotsissa 15 eri paikkakunnalla. Dramatenin ja Riksteaternin yhteistuotanto Kristina Lugnin näytelmä *Idlaflickorna* vieraili Helsingissä, Paraisilla, Maarianhaminassa ja Vaasassa saaden kahdeksan esityskertaa Suomen kiertueella. Perinteisiin suomalaisiin vastaanottajateattereihin Riksteatern toi kiertueelle kahden näytelmän yhteistuotannon *Dödsdansen* (Strindberg) & *Vi har det bra* (Camilla Blomqvist), jonka yhteydessä tehtiin yleisökyseily.

Se osoitti, että Strindberg klassikkona edelleen vetää yleisöä, mutta myös ruotsalainen nykynäytelmä ja Ruotsi teatterimaana kiinnostavat suomalaisia. Mielenkiintoista oli havaita, että vaikka yleisö panee arvoa sille, että Suomessa vierailleet esitykset nähdään aina tekstitettyinä suomen kielelle, katsojien valinta perustui usein mahdollisuuteen kuulla näyttämöllä riikinruotsia.

Myös vapaan kentän pienet teatteriryhmät ovat saaneet oppimiskokemuksen suuren teatterin kiertuekoneistosta päästessään osallistumaan Riksteaternin kiertueille. Vuonna 2013 kevätkaudella Takomo-teatterin *Perheenjäsen/En familj* (Milja ja Sarkola) vieraili Ruotsissa seitsemällä paikkakunnalla ja syksyn kiertueelle kutsuttiin Teatteri Avoimien Ovien *Muista minut/Minns mig* (Minna Nurmelin).

Yhteistyön syvenemisestä vahva esimerkki oli Riksteaternin ja Regionteater i Blekinge Kronoberg'in yhteistuotanto Susanna Alakosken *Håpas du trifs bra i fengset*, jonka dramatisoinnista, ohjauksesta, lavastuksesta ja pukusuunnittelusta vastasivat suomalaiset teatterintekijät. Esitys vieraili laajan Ruotsin kiertueen lisäksi vuonna 2013 Suomessa, jossa se nähtiin Wasa Teaterissa ja Åbo Svenska Teaterissa. Ruotsalainen alueteatteri kiinnitti taiteelliseen tiimiin ensimmäistä kertaa suomalaisia teatterintekijöitä tässä mitassa. *Rajaton näyttämö* konkretisoitui kielelliset ja maantieteelliset rajat ylittäneellä tuotannolla. Tämän mahdollisti Blekinge Kronobergin alueteatterin johtajan osallistuminen *Rajattoman näyttämön* toimintaan ja sen myötä syntynyt vahva sitoutuminen suomalais-ruotsalaiseen teatteri-yhteistyöhön.

Riksteaternin ja suomalaisteattereiden välinen yhteistyö on jatkunut vuonna 2014. Saamelaisen kansallispäivänä 6.2. sai Suomen Kansallisteatterissa ensi-iltansa saamelaisaiteilija Nils-Aslak

Valkeapäätä kertova *Áillohaš – Auringon poika/Beaivvi bárdni*, jonka tuottajakumppanit tulevat kolmesta maasta: Beaivváš Sámi Našunálateáhter Norjasta, Kansallisteatteri ja Ruska ensemble Suomesta sekä kiertueyhteistyön kumppanina Ruotsin Riksteatern. Esityksen kirjoittaja ja ohjaaja Ari-Pekka Lahti saattoi tämän tuotannon syntymisessä hyödyntää hyviä kontaktejaan, jotka hän oli hankkinut trilogiansa aiemman produktion, *Den sista morgonstjärnan*, vierailulla Riksteaternin verkostossa. Esitys näytellään suomen ja saamen kielellä ja esitetään tekstitettyinä ruotsiksi ja englanniksi.

Maalis-huhtikuussa Suomen kiertueelle tuli Arja Saijonmaa Riksteaternin tuottamalla omaelämäkerrallisella *Den hemliga stranden /Salaisella rannalla*, joka nähtiin viidellä paikkakunnalla. Ruotsissa vieraili puolestaan Helsingin kaupunginteatterin *Sylvi ja Anita* (Panu Rajala) kevätkaudella yhdeksällä paikkakunnalla.

Rajaton näyttämö on taustavaikuttajana myös seitsemän teatterin tuotantoyhteistyössä, Minna Canthin *Sylvi*-esityksessä, joka sai ensi-iltansa Berliinissä 17.6.2014. Yhteistyössä ovat mukana Mikko Roihan Vapaa teatteri Berliinistä, Klockrike, Kokkolan kaupunginteatteri, Savonlinnan Teatteri, Wasa Teater, Åbo Svenska Teater ja Riksteatern. Kaksikielisessä tuotannossa on yksi näyttelijä kustakin viidestä suomalaisteatterista. Riksteaternin osuus koskee tuotantoyhteistyön knowhow'ta, mm. Google Drive -yhteistyöalustan käyttöä ja kiertuetekniikkaa. *Sylvi* nähdään elokuussa Helsingissä Stage-festivaalin yhteydessä Klockrike-teatterissa, jossa esitykset jatkuvat lokakuun ajan. *Sylville* on kaavailtu noin sata esityskertaa ja vuoden pituinen kiertue Suomessa ja Ruotsissa näyttävävuonna 2014–15. Klockrike kehittää esityksen yhteyteen *Rajattoman näyttämön* toimintamallin mukaista seminaari- ja työpajatoimintaa. Temaattikan ajankohtaisuutta osoittaa saman näytel-

män, Minna Canthin *Sylvin* päätyminen Göteborgin kaupunginteatterin suurelle näyttämölle Jenny Andreassonin ohjauksena keväällä 2014. Jopa suomalaiset klassikot ovat harvinaisuuksia Ruotsin näyttämöillä.

Vierailutoiminta ei ole ollut vain Riksteaternin varassa. *Scen utan gränser/Rajaton näyttämö* -verkoston kumppani Tukholman Suomi-instituutti on kutsunut useita pieniä suomalaisia teatteriyrityksiä esiintymään Tukholmassa ja sen ympäristössä ja Uusi Teatteri puolestaan lastenteatteriyrityksiä kotinäyttämölleen ja kiertueille. Dramatenin kiinnostus Suomen teatteria kohtaan ja yhteistyö suomalaisten kanssa ei syntynyt *Rajattoman näyttämön* kautta, vaan on varhaisempaa perua. Dramatenin osallistuminen yhteistyöfoorumien toimintaan on kuitenkin vahvistanut ja laajentanut teatterin yhteistyötä Suomen kanssa. Merkittävän panoksen suomalais-ruotsalaiselle yhteistyölle ovat tuottaneet myös Turteatern ja Ruotsin lääninteatterit.

Havainnollinen esimerkki siitä, miten suomalais-ruotsalainen teatteriyhteistyö lähtee liikkeelle pienestä ja kasvaa suuriin mittoihin, on kertomus pienen suomalaisen ryhmän Quo Vadiksen kokemuksesta *Scen utan gränser* -verkostossa. Se sai alkunsa keväällä 2010 FINNDrama-tapahtumasta, jossa Otso Kauton näytelmä *Tyttö tuli! / Det blev en flicka!* nähtiin lukudraamana Dramatenissa. Näytelmävaihdon myötä Dramatenin tuottaja Seppo Laukkanen kutsuttiin Suomen Tukholman suurlähetystön tuella kesällä 2010 Volter Kilpi Kustavissa -kirjallisuusviikolle, jossa Otso Kauton ja Markku Hoikkalan johtama Quo Vadis esiintyi Hoikkalan rakentamassa jurttassa. Jurttateatteri hurmasi Laukkasen ja ryhmä kutsuttiin jurttineen vierailulle Tukholmaan koko viiden näytelmän ohjelmistollaan. Vierailu toteutui kesäkuussa 2011. Dramatenin pääsisäinkäynnin edustalle pystytetyssä jurttassa Quo Vadis urakoi viiden päivän ajan esittäen kutakin näy-

telmäänsä päivittäin kahdesti, sekä suomeksi että ruotsiksi. Vierailun aikana toteutettiin *Arktisk lycka* Quo Vadiksen, Dramatenin ja ruotsinsuomalaisen Uuden Teatterin kaksikielisenä yhteistuotantona. Vierailu sai hyvin huomiota mediassa, mm. Svenska Dagbladet julkaisi kaksi ylistävää arvostelua Quo Vadiksen esityksistä. Uusi Teatteri kiinnostui Kauton ja Hoikkalan kuudelle kielelle käännetystä näytelmästä *Pelastetaan äiti/Mamma ska räddas* ja yhteistyö eteni vauhdikkaasti. Jo samana syksynä tämä näytelmä toteutettiin Uuden Teatterin ja Quo Vadiksen yhteistuotantona (Uuden Teatterin näyttelijä, Quo Vadiksen ohjaus, lavastus ja puvustus). Suomenkielinen versio sai ensi-iltansa lokakuussa Tukholman Suomi-instituutissa ja ruotsinkielinen marraskuussa Teater Västmanlandissa. Molemmat kieliversiot jatkavat Uuden Teatterin kiertueohjelmistossa yhä keväällä 2014.

Pian myös Tukholman eteläpuolella Kärntorpissa sijaitseva Turteatern - Teatern Utan Reaktionärer kiinnostui Suomen ja Ruotsin välisestä teatteriyhteistyöstä ja polkaisi pystyyn huhti-toukokuussa 2012 Finimini-festivaalin, joka tarjosi suomalaista, suomenruotsalaista ja ruotsinsuomalaista näyttämötaidetta lapsille ja aikuisille. Ohjelmassa olivat Quo Vadis jurttineen, Uusi Teatteri, helsinkiläiset Viirus ja Kokoteatteri ja lisäksi *Rajattoman näyttämön* FINNDraman puitteissa esitettiin neljä suomalaista nykynäytelmää lukudraamoina.

Teatterifestivaalit tarjoavat luonnollisen ympäristön taiteilijoiden ja muiden teatterintekijöiden välisen yhteyksien vahvistamiseen ja keskinäisen teatterituntemuksen lisäämiseen. Ruotsissa Teaterbiennalen, nykyisin nimeltään Scenkonstbiennalen, kokoaa valtavan määrän ruotsalaisia teattereita ja teatterintekijöitä yhteen joka toinen vuosi eri puolilla Ruotsia järjestettävässä festivaalitaapahtumassa. Suomessa jokavuotinen Tampereen teatterikesä on tärkein teatterifestivaali, joka esit-

telee suomalaisen teatteritaiteen kiinnostavimpien esitysten ohella kansainvälisiä huipputuotantoja. *Rajaton näyttämö* on hyödyntänyt näitä tapatumia kutsumalla teatterintekijöitä tutustumaan naapurimaan teatteriin festivaaleilla ja tuottanut Suomen ja Ruotsin väliseen yhteistyöhön liittyviä keskusteluja ja muuta ohjelmaa. Kokemukset näistä tapaamisista ovat innostavia.

Vuoden 2011 Teatteribiennaalissa Gävlessä TINFO, suomalaiset Teatterikeskus ja Labbet järjestivät yhteistyössä ruotsalaisen Teatercentrumin, Riksteaternin ja Svensk Teaterunionin kanssa joukon suomalaiseseen teatteriin, draamaan ja yhteistyöhankkeeseen tutustuttavia ohjelmakokonaisuuksia. Näyttämötaiteen biennaaliin 2013 Jönköpingissä *Rajaton näyttämö* kutsui pohjoismaisia kollegoja tutustumaan suomalais-ruotsalaiseen yhteistyöhön kaksipäiväisessä seminaaritapahtumassa *Interaktivitet, dramatik och ny teknik*, jonka järjestämiseen saatiin rahoitusta mm. Pohjoismaiselta kulttuurirahastolta. *Rajaton näyttämö* on ollut mukana muillakin festivaaleilla kuten Suomessa Stage- ja Baltic Circle -festivaaleilla ja Ruotsissa Riksteaternin järjestämällä Teatteripäivillä. Kulttuuritehdas Korjaamo järjesti vuonna 2011 Stage på svenska -festivaalin, jolle kutsuttiin pienimuotoisia ruotsinkielisiä esityksiä Suomesta ja Ruotsista. Se ei ole kuitenkaan jatkunut.

Arviointia, kehityshankkeita ja haasteita

Riksteaternin kiertueet Suomessa ja Ruotsissa ovat ammattitaidolla toteutettuja ja ovat selkeästi osoittaneet tarpeellisuutensa. Kiertueet toteuttavat yhteistyöverkoston keskeisiä kieli-, kulttuuri- ja yhteiskuntapoliittisia tavoitteita.

Maiden välisen teatterivaihdon lisääntymisen kautta on voitu kehittää teatterien tarjontaa ja vas-

tata yleisön kiinnostukseen naapurimaan teatteritaidetta kohtaan. Samalla on vahvistettu suomenkielisen kulttuurin asemaa Ruotsissa sekä lisätty kiinnostusta naapurimaan kieltä ja kulttuuria kohtaan kummassakin maassa. Hanke on lisännyt erityisesti suomalaisen teatterin näkyvyyttä Ruotsissa.

Kiertueiden avulla on voitu pidentää teatterituotannon elinkaarta ja laajentaa alan työmarkkinoita. Vapaan teatterikentän ja nuorten teatterintekijöiden työllisyystilannetta Suomessa on kohennettu tarjoamalla kiertuemahdollisuuksia Ruotsissa. Tarpeeseen nähden ollaan vielä tien alussa.

On positiivista havaita, että jo nyt on esimerkkejä suorista kahden tai useamman toimijan välisistä yhteistyökontakteista, jotka ovat johtaneet yhteistuotantoihin tai vierailuvaihtoon. Verkoston voima nousee taidelaitosten ja eri intressitahojen yhteistyöhalusta ja ruohonjuuritason, alan taiteilijoiden ja muiden ammattilaisten välille syntyvistä läheisistä siteistä sekä siitä lisäarvosta, joka syntyy kahden maan erilaisten toimijoiden välisestä kumppanuudesta. Yhteistyö on inspiraation lähde, joka kehittää ja vahvistaa teatterikenttää ja näyttämötaidetta molemmissa maissa.

Rajattoman näyttämön Suomen kiertueiden tukirankana toimii suomalaisten vastaanottajateattereiden verkosto. Teattereiden johdossa tapahtunut sukupolven vaihdos ei näivettänyt yhteistyöhalua, vaan tahtotila on edelleen vahva. Siitä ovat yhteistyön tulisielut, Espoon kaupunginteatterin ja Åbo Svenska Teaterin johtajat pitäneet huolta. Espoon kaupunginteatteri on alusta asti vastannut kiertueiden toteutuksesta Suomessa tuottajana ja on sitoutunut siihen myös äskettäisen johtajavaihdoksen jälkeen. Vastaanottajateattereiden maksut ja taloudellinen riski on pidetty kohtuullisina keräämällä tarvittava rahoitus monesta lähteestä: opetus- ja kulttuuriministeriöltä, säätiöiltä, rahastoil-

ta ja elinkeinoelämältä. Kaikkien näiden tahojen tuki tarvitaan jatkossakin. Ruotsin Helsingin suurlähetystö on merkittävä yhteistyökumppani, joka etenkin alkuvuosina avusti sponsorihankinnassa ja avustusten hakemisessa Ruotsista. Olisi toivottavaa, että lähetystö voisi aktivoitua uudelleen myös rahoituksen hankintaan. Suurin haaste on ollut ja on tänäkin päivänä kiertueen rahoitus. Rahoituksen riittävyys on varmistettava joka vuosi uudelleen. Kulttuuriviennin ja kansainvälisen yhteistyön määrärahoihin kohdistuneet leikkaukset uhkaavat kiertueyhteistyön jatkuvuutta.

Ruotsissa vastaavan kiertueverkoston aikaansaaminen on kehitteillä. Yhteistyössä lääninteattereiden, Uuden Teatterin ja Suomi-instituutin kanssa Riksteatern on käynnistänyt vuosina 2013-15 toteuttavana kehityshankkeena pilottiprojektin ”*Samverkan för finska gästspel*”, jonka tarkoituksena on perustaa Suomesta tuleville teatterivierailuille vastaanottajatahojen kiertueketju tai vierailuverkosto (*gästspelslinga*).

Suomalaisvierailujen vastaanottajaverkoston avulla pyritään vakiinnuttamaan kiertuetoiminnan jatkuvuus Suomesta sekä pitkäjänteinen yleisötyö. Näin vahvistetaan alueiden toimintaedellytyksiä suomenkielisen vähemmistön kulttuuripalvelujen järjestämisessä. Tarkoitus on varmistaa vuosittain sekä syys- että kevätkiertueelle vierailuesitys Suomesta, toinen niistä suurehko tuotanto ja toinen pienimuotoinen. Hanke nojaa Ruotsin kielilakiin ja kytkeytyy *Rajattoman näyttämön* suomalais-ruotsalaiseen kiertuetoimintaan ja kokemuksiin. Hankkeeseen liittyy suunnitelma kustannusten jakamisesta Riksteaternin, vastaanottajateattereiden, kuntien ja maakunnan välillä.

Suomesta tulevia vierailuesityksiä palvelevan kansallisen vastaanottajaverkoston syntyminen Ruotsiin ja sen onnistuminen tavoitteissaan on mer-

kittävä mahdollisuus suomalais-ruotsalaiselle yhteistyölle. Kiertuetoiminnan seurantaan, analysointia ja jatkuvaa arviointia tulee tehdä sekä ruotsalaisesta että suomalaisesta näkökulmasta. Teatteri- tuotantojen korkean taiteellisen tason ylläpitäminen on yhteistyön jatkumisen edellytys sekä taiteenalan oman ammatillisen yhteistyöhalun että yleisön suosion näkökulmasta.

3.2. Ny Dramatik/Uusi draama ja FINNDrama

Vireä kotimainen näytelmäkirjallisuus on elävän ja ajassa uudistuvan teatteritoiminnan kivijalka. Sekä Suomessa että Ruotsissa pyritään monella eri tavalla tukemaan näytelmäkirjailijoita ja lisäämään uuden kotimaisen näytelmän elinvoimaa. Suomessa uuden kotimaisen näytelmän hyväksi ponnistelevat mm. Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu, Kom-teksti, Labbet ja näytelmäkirjailijoiden oma Teksti-verkosto. Näytelmäkirjailijoiden omat liitot tekevät työtä näytelmäkirjailijoiden kulttuuripoliittisen ja sosiaalisen aseman kehittämiseksi. Molempien maiden teatterit suosivat ohjelmistoissaan kotimaista draamaa, joka saa hyvää vastakaikua yleisöltä. *Rajattoman näyttämön* puitteissa Ny Dramatik, uusi kotimainen näytelmä, on alusta lähtien ollut keskiössä. Kiertueille on valittu pääasiassa kotimaisia näytelmätekstejä ja siten lisätty näytelmien tunnettuutta naapurimaassa.

Erityisesti suomalainen näytelmä on katveessa kaikissa Pohjoismaissa. Suomessa esitetään moninkertainen määrä ruotsalaista ja pohjoismaista draamaa siihen verrattuna miten harvinaista suomalaisen näytelmän on päästä naapurimaan näyttämöille. Tähän ongelmaan *Rajaton näyttämö* on vastannut FINNDrama-projektilla, jonka puitteissa on tuotettu suomalaisia nykynäytelmiä ruotsinkielisinä lukuteatteriesityksinä näyttämölle vähin-

tään kaksi näytäntövuodessa. Riksteaternin yhteistyökumppaneina Dramaten, Uusi Teatteri, Turteatern ja Svenska Regissörsföreningen ovat valinneet lukudraamoiksi tuotettavat näytelmät TINFO ja agentuurien suosituslistalta. TINFO on panostanut hankkeeseen myöntämällä kääntäjille käännöstukea. Dramaten tai Turteatern ovat tuottaneet lukuteatteriesitykset ensi-iltaan. Sen jälkeen lukudraamoja on viety muihin teattereihin.

Riksteatern markkinoi projektin lukudraamoja lääninteattereille ja muille yhteistyötahoilleen kehottaen niitä järjestämään suomalaisen draaman lukuteatteritapahtumia. Tässä on onnistutukin. Päätaavoite, suomalaisten nykynäytelmien tuottaminen ruotsalaisten teattereiden ohjelmistoon täysinä teatterituotantoina, on vielä saavuttamatta; poikkeuksena edellä mainittu pienimuotoinen lastenteatterituotanto Otso Kauton ja Markku Hoikkalan *Pelastetaan äiti / Mamma ska räddas* Uuden Teatterin ohjelmistossa.

FINNDrama-projektissa lukudraamoina esitetyt näytelmät:

- Kevät 2010: Otso Kautto, Tyttö tuli! / Det blev en flicka!
- Syksy 2010: Ari-Pekka Lahti: Sydänmaa / Hjärtlandet
- Kevät 2011: Sirkku Peltola, Pieni raha / En liten slant
- Syksy 2011: Joakim Groth, Remont
- Kevät 2012: Juha Jokela, Mobile Horror
- Kevät 2012: Saara Turunen, Broken Heart Story
- Kevät 2012: Heidi Köngäs, Jokin sinusta / Någonting av dig
- Kevät 2012: Saara Turunen, Puputyttö / The Bunny girl
- Syksy 2012: Leea Klemola, Kohti kylmempää / Expedition kyla
- Kevät 2013: Leea Klemola, Jessikan pentu / Jessikas unge
- Syksy 2013: Sofi Oksanen, Kun kyyhkysset katosivat / När duvorna försvann
- Kevät 2014: Gunilla Hemming, Nazifruar

Näytelmän valinta teatterin ohjelmistoon on aikaa vievä ja monivaiheinen prosessi. Siihen osallistuvat teatterinjohtajat, ohjaajat ja dramaturgit. Teatterin ammattilaisten tutustuminen naapurimaan teatteritaiteeseen ja kollegoihin on avainasemassa siihen, että kiinnostus monipuoliseen yhteistyöhön herää. Erityisesti taiteellisessa yhteistyössä luottamuksen kasvamiseen on varattava aikaa. Tämä on ymmärretty yhteistyöfoorumissa *Rajaton näyttämö*.

TINFO ja Riksteatern järjestivät ensimmäisen kahden maan välisen näytelmäkirjailija- ja dramaturgitapaamisen Helsingissä Baltic Circle -festivaalin yhteydessä marraskuussa 2011. Kaksipäiväisessä tapahtumassa kymmenen ruotsalaista teatterintekijää otti osaa suomalaisten kollegojen kanssa keskusteluihin, joissa käsiteltiin mm. sellaisia aiheita kuin kieli, teema, ohjaus, työtavat ja taiteilijaidentiteetti. Tapaamiset pidettiin Teatterikorkeakoulussa ja Suomen Kansallisteatterissa. Ne koettiin välittömästi inspiroiviksi ja hyödyllisiksi

ja toivottiin lisää vastaavia tapaamisia. Jo seuraavana vuonna yksi osanottajatahoista, Turteatern, innostui järjestämään edellä mainitun suomalais-ta nykydraamaa esittelevän Finimini-festivaalin.

Ensimmäinen tapaaminen poiki halun vastavuoroiseen tapaamiseen Ruotsissa. Niinpä Riksteatern, Svenska Regissörsföreningen, Sveriges Dramatikerförbund ja Svensk Teaterunion yhteistyökumppaninaan TINFO kutsuivat marraskuussa 2013 suomalaisia näytelmäkirjailijoita, dramaturgeja, ohjaajia ja teatterinjohtajia Tukholmaan tutustumaan ruotsalaiseen nykynäytelmään, sen tekijöihin, koulutukseen, trendeihin ja ilmiöihin. Osanottajat tapasivat sekä nuoria että varttuneita näytelmäkirjailijoita, tutustuivat StDH:n (Stockholms Dramatiska Högskola), Ruotsin Ohjaajaliiton ja Näytelmäkirjailijaliiton sekä Dramalabbe-*tin* toimintaan, näkivät joitakin nykynäytelmiä ja keskustelivat niiden tekijöiden kanssa. Keskeisenä tavoitteena oli rakentaa pitkäjänteistä molemminpuolista yhteistyötä suomalaisten ja ruotsalaisten draamatikkojen, dramaturgien ja nykynäytelmästä kiinnostuneiden ohjaajien ja promovojien välille.

FINNDrama ja Ny Dramatik -projektit limittyivät näissä kahdessa seminaarissa luontevasti toisiinsa.

Näytelmäagentuureilla on keskeinen rooli nykynäytelmän kansainvälisessä levityksessä. *Rajattoman näyttämön* yhteistyökumppaneina toimivat suomalaiset agentuurit Nordic Drama Corner, Agency North ja Ace-Production sekä ruotsalainen agenttuuri Colombine Teaterförlag. Niiden kanssa on tehty yhteistyötä, jota on syytä edelleen kehittää.

Arviointia, kehityshankkeita ja haasteita

Arviointiraporteissa FINNDrama-hanketta on kiitetty onnistuneena, askeleena oikeaan suuntaan.

Ruotsalaisten vastauksissa on kiinnitetty huomiota siihen, että projekti ei ole molemminpuolinen. Tätä on puolustettu suomalaisen näytelmän suu-remmalla promovointitarpeella – kaksikielisessä Suomessa dramaturgit seuraavat Ruotsin teattereiden ohjelmistoa ja poimivat kiinnostavia näytelmiä teattereiden ohjelmistosta päättävälle. Yhtä yksinkertaista se ei ole Ruotsin kollegoille. Silti myös ruotsalainen nykynäytelmä tarvitsee promovointia Suomessa ja ennen kaikkea tekijät molemmissa maissa mahdollisuuksia tapaamisiin ja ajatusten vaihtoon sekä vertaistukea.

Näytelmän tie naapurimaan näyttämölle ei ole helppo. Se vaatii pitkäjänteistä työtä ja perustuu henkilökohtaisiin suhteisiin. Niinpä kaikkia projektissa aloitettuja toimenpiteitä tulee sitkeästi jatkaa tavoitteiden saavuttamiseksi. Käännökset, kiertuetoiminta, taiteilijavaihto, yhteistuotannot, keskustelut ja seminaarit, ammattilaisten tapaamiset, lukudraamat, teattereiden, festivaalien, agentuurien ja muiden alan yhteisöjen yhteistyö palvelevat kaikki samaa päämäärää: naapurimaan teatterin tuntemuksen lisääntyminen johtaa ohjelmiston monipuolistumiseen ja alan ammattilaisten henkilökohtaisten suhteiden vahvistumisen vie ammatilliseen kehittymiseen kokemusten vaihdon kautta. Tapaamisissa toteutuu kahdensuuntainen vuorovaikutus ja niistä hyötyvät sekä suomalainen että ruotsalainen nykydraama.

Yhteistyöverkostoa kannattaa laajentaa. Avaus teatteriohjaajien suuntaan on hyödyllinen, lisäksi kiinteämmin mukaan tarvitaan näytelmiä välittävät agentuurit. Ohjaajien ja dramaturgien ohella teatterinjohtajat ovat avainasemassa teatterin ohjelmiston rakentajina.

Mikään ei korvaa henkilökohtaista kokemusta. Vieraskielisen näytelmän kokeminen elävänä esitustapahtumana, jossa yleisö on läsnä, avaa näytel-

män mahdollisuudet paremmin kuin tekstin lukeminen käännöksenä. Tähän on luotu tilaisuuksia, kun *Rajattoman näyttämön* koordinoijatahot ovat kolmen viimeisen vuoden aikana kutsuneet ruotsalaisia teatterinjohtajia ja muita avainhenkilöitä Tampereen teatterikesään katsomaan suomalaista teatteria. Myös tapaamiset muilla festivaaleilla ovat sisältäneet esitysten katsomista. Hyvää yhteistyötä voi poikia myös oikealle henkilölle räätälöity yksittäinen kutsu tiettyyn teatteriin ja esitykseen. Teatterintekijöiden välisten yhteistyösuhteiden lähentämiseksi verkostossa kannattaa jatkaa vahvaa panostamista teatterinjohtajien ja alan taiteilijoiden verkostoitumiseen ja mahdollisuuksiin nähdä naapurimaan esityksiä.

Suomi ja ruotsi ovat pieniä kielialueita, joista näytelmä ei pääse kansainvälisille areenoille ilman vientiponnisteluja ja hyviä käännöksiä. Suomalaisen ja ruotsalaisten näytelmien yhteisiä vientihankkeita ei ole toistaiseksi projektissa toteutettu. Kansainvälisessä promootiotoiminnassa suomalais-ruotsalaisella yhteistyöllä voidaan saavuttaa hyviä tuloksia.

4. Teatteritekniinen yhteistyö ja innovaatiot

4.1. Kumppanuuden synty

Suomalais-ruotsalainen teatteritekniinen yhteistyö alkoi Riksteaternin ja suomalaisten vastaanottajateattereiden välisenä käytännön yhteistyönä, tutustumiskäynneillä Riksteaternissa ja sen järjestämillä Teatteripäivillä. Kiertueyhteistyön vakiintuessa tarve yhteistoiminnan kehittämiseen ja koulutukselliseen henkilövaihtoon kasvoi. Vuonna 2009 Tampereen teatterikesässä näihin pohdintoihin osallistui myös teattereiden teatteritekniikan edustajia ja yhteisöjä, ja sovittiin kiertue toimintaa palvelevan teatteritekniisen yhteistyön aloittamisesta. *Rajattoman näyttämön* puitteissa teatteritekniinen yhteistyö kasvoi tekniikan ja innovaatiotoiminnan kehittämiseksi, jota käynnistämään ja kehittämään perustettiin yhteistyöryhmä.

Suomen Teatterit ry eli STEFI sitoutui Suomen teatteritiloja koskevan tietopankin toteuttamiseen yhteistyössä Riksteaternin kanssa. Suomalais-ruotsalaisesta teatteriyhteistyöstä kiinnostui myös Tutkivan teatterityön keskus (Centre for Practise as Research in Theatre), josta jatkossa käytetään lyhennettä T7.

T7 on Tampereen yliopiston Viestinnän, median ja teatterin yksikön tutkimus- ja asiantuntijayksikkö, jonka toimintaan osallistuvat myös Tampereen

yliopiston teatterin ja draaman tutkimus, Näyttelijäntönlaitos ja Tampereen ammattikorkeakoulu. Toimintansa syksyllä 2007 aloittaneessa keskuksessa kehitetään teattereiden taiteelliseen, tuotantolliseen ja tekniseen toimintakulttuuriin liittyviä käytäntöjä. Yhteistyöhankkeita toteutetaan laajalajaisesti yhdessä alan koulutuksen, tutkimuksen, elinkeinoelämän ja ammattiteattereiden kanssa hankerahoituksella, jota on saatu mm. innovaatio rahoituskeskus Tekesiltä (Innovationsfinansieringsverket Tekes) ja Euroopan sosiaalirahastolta.

T7:ssä havaittiin, että Riksteaternissa oli kehitteillä samantapaisia hankkeita kuin sillä itsellään oli, esimerkiksi saavutettavuuteen, tekstitykseen, tulkkaukseen ja liikkuvan kuvan käyttöön liittyen. Keskuksella ei ollut toimintansa alkuvuosina kansainvälisiä yhteyksiä, mutta ymmärrettiin toki heti kansainvälisen yhteistyön synergiaedut uuden teknologian kehittämishankkeissa. Niinpä T7 lähti innokkaasti mukaan suomalais-ruotsalaiseen teatteriyhteistyöhön. T7:n johtajan Mika Lehtisen mukaan *Rajaton näyttämö* avasi T7:lle monipuoliset kansainväliset yhteydet, jotka tänä päivänä ovat olennainen osa keskuksen toimintaa.

Riksteatern ja T7 ovat jakaneet *Rajaton näyttämö* -foorumien teatteritekniisen yhteistyön ja innovaa-

tioiden kehittämisalueen koordinaatiovastuun. Hankekumppaneiksi kutsuttiin alan keskeiset koulutuslaitokset kummassakin maassa: KTH (Kungliga Tekniska Högskolan), StDH (Stockholms Dramatiska Högskola, joka vuoden 2014 alusta on osa Tukholman taideyliopistoa, Stockholms Konstnärliga Högskola) sekä Aalto-yliopisto (erityisesti lavastuksen ja elokuvataiteen yksiköt) ja Teatterikorkeakoulu (joka puolestaan on nykyään osa Taideyliopistoa). Yksittäisissä hankkeissa kumppanuus on laajentunut myös muihin eurooppalaisiin ja Euroopan ulkopuolisiin taideyliopistoihin sekä liike-elämän yrityksiin ja kansalaisjärjestöihin.

Arviointia, haasteita ja kehityshankkeita käsitellään tässä luvussa osahankkeiden kuvailun yhteydessä ja loppuyhteenvedossa.

4.2. Scenrum.nu ja muita kiertuetoimintaa palvelevia teknisiä ratkaisuja

Riksteatern on Kulturrådetin tuella useiden vuosien aikana koonnut verkkoon avoimen tietopankin *Scenrum.nu* Ruotsin kiertuetoimintaan soveltuviin teatteritiloista. Luetteloituina ovat kaikki mahdolliset esiintymistilat seurojentaloista urheiluhalleihin. Rekisteri sisältää monipuolisten perustietojen ja kuvien lisäksi tiedot tilan teknisestä varustelusta, kulkuyhteyksistä ja pohjapiirustuksia, joiden tulkintaa varten luotiin yhtenäinen standardoitu tapa tuottaa mittauksia.

Rajaton näyttämö -foorumien yhteistyössä *Scenrum.nu*-tietopankki on laajennettu kattamaan myös Suomen teatteritilat ja muut esiintymistilat ja lisätty kielivalikoimaan suomi. Tätä työtä on tehty STEFIN ja Riksteaternin yhteistyönä, johon saatiin tukea Suomen opetus- ja kulttuuriministeriöltä. Suomen tiedoissa on vielä täydennettä-

vää, mutta rakenne on valmis. Ratkaisu alueellisen päivityksen pitkäjänteisestä toteuttamisesta vaatii vielä kehitystyötä.

Arviointia, kehityshankkeita ja haasteita

Scenrum.nu-tietopankki on oivallinen työkalu, joka helpottaa vierailujen teknistä valmistelua. Hanke palvelee myös Suomen kansallisen kiertuetoiminnan ja vapaan kentän ja kiinteiden ammatti-teattereiden välisen yhteistyön kasvattamisen tavoitteita. Suomen esitystiloja koskevien tietojen täydentämiseen tarvitaan vielä lisärahoitusta ja teattereiden omaa työpanosta.

Suunnitelmissa ja selvittelyjen kohteena on tietopankin laajentaminen kattamaan myös muut Pohjoismaat. Se olisi omiaan helpottamaan pohjoismaisia kiertueita ja kansainvälistä vierailuvaihtoa. Pohjoismaisuuden toteuttamiseen tarvitaan pohjoismaista rahoitusta, jonka hakemista yhteistyöfoorumissa on valmisteltu.

Ruotsissa Riksteatern on kansallinen kiertuejärjestelmä, jolla on toimivat alueelliset yhteistyökumppanit, tilaajat ja markkinoijat. Suomessa kansallista kiertuetoimintaa on kehitetty ESR-rahoituksella vuosina 2011-2013 ns. TEKIJÄ - Teattereiden kiertuejärjestelmä -hankkeessa (TEKIJÄ - turnénätverk för teater). Hankkeen loppumetreillä toteutettiin esittävän taiteen ostajatietokanta KOKIJA, verkossa toimiva työkalu kiertuetoiminnan suunnitteluun. Kaikille avoin tietokanta auttaa ryhmiä ja teattereita löytämään esityksilleen soveltuvia tilaajia ja yhteistyökumppaneita. Keskitetyn kanavan kautta ostajatahot voivat ilmoittaa omista käytännöistään, tarpeistaan ja vaatimuksistaan vierailuesitysten suhteen. KOKIJA-tietokannan tarkoituksena on palvella niin esittävän taiteen tilaajia kuin esitysten tarjoajia. KOKIJAN vuonna 2014 alka-

neessa jatkohankkeessa tietokannasta tehdään kaksikielinen (suomi ja ruotsi) ja se laajennetaan sisältämään ostajatahojen lisäksi tiedot myös ajan-kohtaisista kiertue-esityksistä. Sen jälkeen tämä hanke palvelee myös suomalais-ruotsalaista teatteriyhteistyötä. TEKIJÄ- ja KOKIJA-hankkeiden pääkoordinaattorina toimii T7.

Riksteaternin ja sen yhteistyökumppaneiden piirissä on jatkettu kehitystyötä, jonka tavoitteena on keventää ja parantaa kiertueilla tarvittavia valaistusratkaisuja ja äänijärjestelmiä ja toisaalta kehittää liikkuvan kuvan käyttöä lavastusratkaisuissa (apuna esim. laser, LED, plasmatekniikka). Nämä asiat kiinnostavat yhtä lailla suomalaisia teatteritekniikan kehittämistahoja kuten T7, Taideyliopiston Teatterikorkeakoulun valo- ja äänisuunnittelun laitos ja Aalto-yliopiston elokuvataiteen ja lavastustaiteen laitos. Kiinnostusta ja potentiaalia suomalais-ruotsalaiseen yhteistyöhön tällä saralla riittää.

Hankerahoituksen loppuminen on haaste. Oltiin löydettävä ratkaisuja, joilla voidaan turvata rahoituksen jatkuminen. Tekniikan ja innovaatio toiminnan pitkäjänteiseen kahdenväliseen kehittämistyöhön ei ole yrityksistä huolimatta löydetty tukea, saatavissa on ollut ainoastaan pieniä verkostoitumistukia ja matka-avustuksia. Seuraavaksi on siis kehitettävä teatteritekniistä yhteistyötä pohjoismaisella tasolla, jolloin voidaan tavoitella pohjoismaista ja kansainvälistä rahoitusta kotimaisen tuen ja liike-elämän kumppanuuden lisäksi.

4.3. Teatteritekstitys ja saavutettavuuden kehittäminen

Suomalais-ruotsalaisessa yhteistyöverkostossa on alusta asti huolehdittu siitä, että kieli ei saa muodostua kynnykseksi maitten välisessä yhteistoi-

minnassa. Seminaareissa, työryhmytyöissä, viestinnässä ja muussa yhteistyössä on suhtautuminen kielitaitoon ollut avointa ja sallivaa. Taloudellisten raamien puitteissa on huolehdittu tulkkauksesta ja käännöstyöstä. Kaikki vierailuesitykset on käännetty ja tekstitetty.

Yhteistyöverkostossa on selvitetty erilaisia ratkaisuja tekstityksen kehittämiseksi sekä taiteellisista lähtökohdista että saavutettavuuden näkökulmasta ja hyödyntäen uusinta teknistä kehitystä ja välineitä. Kehitystyötä ovat tehneet sekä Riksteatern että T7 omien partnereidensa kanssa. Kumppanuus *Rajattoman näyttämön* yhteistyöalustalla on merkinnyt synergiaa ja tiedon ja kokemusten jakamista kehitystyössä.

Vuorovaikutuksen ja saavutettavuuden kehittämiseksi järjestettiin 2011 Hanasaaren kulttuurikeskuksessa seminaari *Teckenspråk och det visuella berättandet*, jonka järjestämisessä yhteistyökumppaneina olivat Riksteaternin Tyst Teater ja suomalaiset Teatteri Totti, Finlandssvenska teckenspråkiga rf ja Kuurojen Liitto. Seminaari oli itsessään saavutettavuushanke, sillä se simultaanitulkattiin ruotsiksi, suomeksi, englanniksi ja ruotsin, suomen ja suomenruotsin viittomakielille. Monikielisyys toteutui myös näyttämöllä esim. esityksessä *När vinterns stjärnor lyser här*, jota esitettiin seitsemällä kielellä: puhutulla pohjois- ja eteläsaamenkielellä, meänkielellä, ruotsiksi ja suomeksi sekä suomen ja ruotsin viittomakielellä. Yhteistuotannon tekijät olivat Riksteatern, Giron sámí teáhter, Norrbottensteatern ja Tornedalsteatern.

Riksteaternin yhteistyö Dogood-yrityksen kanssa johti ratkaisuun, jossa yleisö voi seurata tekstitystä tai viittomakielelle tulkattua esitystä älypuhelimien, Ipodin tai tabletin näytöltä. *Rajattoman näyttämön* eräissä kiertue-esityksissä ratkaisua testattiin ja sen osoittaututtua toimivaksi, otettiin

uusi software-tekniikka ja laitteet käyttöön Riksteaternin Suomen ja Ruotsin kiertueilla.

Arviointia, kehityshankkeita ja haasteita

Kansainvälistyvässä ja monikielisessä yhteiskunnassa haasteena on teatterin saavutettavuuden parantaminen. Saavutettavuus on iso kysymys erityisesti kansallisille vähemmistöille. Niin kauan kuin teatteritekstit tehdään vain festivaaleille ja kansainvälisille kiertueille kutsuttuihin esityksiin, jää valtaosa esityksistä saavutettavuuden ulkopuolelle.

Käännös- ja tulkkaustyön sekä tekstityksen budjetointi ja toteuttaminen osana tuotantovirtaa, tavanomaisen esityksen tuotantoprosessissa, toisi selkeän ratkaisun saavutettavuuden parantamiseen. Samalla se vähentäisi niitä ylimääräisiä kustannuksia, joita esityksen vieminen kiertueelle merkitsee. Tekniset ratkaisut tulkkauksen ja tekstityksen näyttämiseen eivät enää edellytä koko yleisölle suunnattua tekstitystaulua. Yksilöllinen ja joustava tulkkaus voidaan hoitaa nykyaikaisten teknisten laitteiden avulla tulkkausta tarvitseville.

Kehitystyö saavutettavuuden parantamiseksi ja entistä paremman ja joustavamman teatteritekstituksen aikaansaamiseksi jatkuu yhteistyökumppaneiden toimesta ja *Rajattoman näyttämön* käytännön yhteistyöhankkeissa kuten esimerkiksi *Sylvit* tuotannossa. Tässä työssä on suomalaisten ja ruotsalaisten syytä olla mukana ja ottaa uudet sovellukset käyttöön molempien maiden teattereissa.

4.4. Tekniset innovaatiot

Suomi ja Ruotsi ovat edistyneen, korkean teknologian maita. Vaikka edelleenkin teatteritaiteen kes-

kiössä on elävä esitystilanne, näyttelijän ja yleisön välitön kohtaaminen samassa tilassa tässä ja nyt, digitalisoituneessa yhteiskunnassa tekniikan merkitys myös teatteritoiminnassa on kasvanut. Kysymys on sekä saavutettavuudesta että teatterituotannon ja työn kehityksestä. Tekniset innovaatiot muuttavat johtamiskäytäntöjä, työn suunnittelua ja toteutusta, yleisötyötä, lipunmyyntiä, markkinointia ja viestintää. Viestinnässä sosiaalinen media ja vuorovaikutuksen lisääntyminen laajentavat teatteritaiteen kantavuutta. Uusi tekniikka on näkyvästi murtautunut esityksen visualisointiin, lavastustaiteeseen ja valo- ja äänisuunnitteluun. Uusien esitystekniikoiden soveltaminen ja kokeilutoiminta mahdollistavat uusia lähestymistapoja myös näyttämötyöskentelyyn ja esitysdramaturgioiden kehittämiseen.

Nopeasti kehittyvän tekniikan haltuunotto on haaste sekä koulutukselle että alalla toimiville. Suomen ja Ruotsin kaltaisissa pienissä maissa kehittäjien ja osaajien määrä on rajallinen. Siksi kansainvälinen yhteistyö on välttämätöntä. *Rajattoman näyttämön* yhteistyöfoorumilla suomalaiset ja ruotsalaiset uuden teknologian teatterisovellusten kehittäjät ovat voineet hakea yhteistyökumppaneita, oppia tuntemaan toistensa toimintaa, jakaa osaamistaan ja hyödyntää innovatiivisesti edistyneen teknologian mahdollisuuksia pyrkiesään kehittämään uusia työkaluja ja ilmaisumuotoja.

T7:n toiminnan painopisteiksi teatteritekniikan ja sen suunnitteluprosessien kehittämisessä ovat muodostuneet videon/kuvasuunnittelun käyttö teatterissa. Erityistä mielenkiintoa projektipartnerereissa herätti keskuksen koordinoima kaksivuotinen hanke (2013–14) VIMMA - Virtuaalinen, intermediaalinen ja vahvennettu esiintyminen live-tuotannossa ja luomiskonteksteissa (*Virtual, Intermedial and Mixed Reality Performance in Live*

Production and Creative Contexts). Hanke kehittää ja tuottaa käyttäjakeskeisen vahvennetun/lisätyn todellisuuden, sensoriohjatun esiintymisen sekä virtuaaliesiintymisen tuotantoratkaisuja ja sisällöllisiä konsepteja elävien esitysten, kuten teatterin, performanssiteen ja suorien lähetysten sekä uusien pelikonseptien tuotantoihin ja suunnittelijoiden ja esiintyjien koulutukseen.

VIMMA-projektin yhteistyökumppaneita ovat suomalaisen ja ruotsalaisten taideyliopistojen lisäksi kolme australialaista yliopistoa ja Dublinin Trinity College. VIMMA-projekti on mukana luomassa uudenlaista, kansainvälisesti verkottunutta ja tulevaisuudessa yhä merkittävämpää digitaalista keskittymää, jossa elinkeinoelämä ja luovat toimialat tekevät tiivistä tutkimusyhteistyötä.

3D-tekniikan ja liikkeenkaappaustekniikan (*Motion capture*) hyödyntämistä perinteisessä teatterityössä tutkittiin vuonna 2013 ns. *Hamlets Norwegian Dollhouse* -työpajoissa, joihin osallistui opettajia ja opiskelijoita StDH:sta, KTH:sta, Aalto-yliopistosta, Tampereen Yliopiston näyttelijäntuotantolaitokselta ja Teatterikorkeakoulusta sekä asiantuntijoita Australiasta ja Irlannista. KTH-yhteistyötutustutti partnerit Dramatenin näyttelijään, jonka taiteellinen tohtoritason tutkimushanke *Cabaret Electrique* hyödyntää liikkeenkaappaustekniikkaa. Yhteisiin demonäytöksiin valmistettiin kohtauksia Hamletista ja Nukkekodista *mixed reality* -ympäristössä. Kohtausten avulla tutkittiin virtuaalitodellisuuden ja fyysisen näyttämön vuorovaikutuksen suhdetta sekä virtuaalisen esiintymisen hyödyntämistä perinteisessä esiintymisessä. *Rajattoman näyttämön* järjestämässä pohjoismaisessa seminaarissa kehitystyöstä kiinnostuivat myös pohjoismaiset kollegat. Projekti jatkuu 2014 *VIMMA goes Odrigal* -työpajoissa, joissa 3D-tekniikan ja liikkeenkaappaustekniikan hyödyntämistä tutkitaan animaatio- ja nukketeatteriprojekteissa.

VIMMA-projektia on esitelty useissa seminaareissa Suomessa ja Ruotsissa.

VIMMA-projektissa kokeiltua uutta teknologiaa suunniteltiin käytettäväksi T7:n johdolla myös teatterituotannossa *Insinööri André'n ilmalaiva/ Ingenjör André's luftfärd*. Rahoituksen puute on toistaiseksi jäädyttänyt tämän suunnitelman, jonka tavoitteena on tuoda tekniikka pilotista näyttämölle ja yleisön nähtäväksi molemmissa maissa.

Valokuituoptiikan mahdollisuuksia teatterityössä on tutkittu sekä tamperelaisen T7:n että Riksteaternin projekteissa, esimerkiksi 2012 Väster-norrlandissa kahden teatterin, Härnösands teater ja Hallunda teater, välisissä työpajoissa. Suomen ja Ruotsin välille luotiin valokuituoptiikan avulla uusi yhteinen näyttämö marraskuussa 2013 seminaarissa ja konsertissa *Delad glädje är dubbel glädje*, joka järjestettiin yhtä aikaa Maarianhaminan Alandicassa ja Tukholman Suomi-instituutissa ja jossa kahdessa eri maassa olevat taiteilijat ja keskustelijat olivat virtuaalisesti läsnä yhtä aikaa samassa tilassa. Laaja-alaisesti rajoja ylittävään kokeiluun ja seminaariin otti osaa kulttuuritoimijoiden lisäksi elinkeinoelämän, Ahvenanmaan maakuntahallinnon, kulttuurihallinnon ja koulutuslaitosten edustajia. Valokuituoptiikan hyödyt koulutustarjonnan ja taide-elämysten saavutettavuuden lisäämiseksi havainnollistuivat ja ovat jo johtaneet musiikkikoulutuksen alalla tapahtuvaan jatkokehitystyöhön Ahvenanmaan, Ruotsin ja Manner-Suomen välillä. Tällä tekniikalla voidaan tarjontaa viedä myös pienille saarille ja muille syrjäisille seuduille. Ahvenanmaalla onkin käynnistynyt selvitys saavutettavuuden parantamisesta valokuituoptiikkaa hyödyntäen opetus-, kulttuuri- ja sosiaalisektorien toimintaympäristöjen kehittämiseksi Itämeren alueen yhteishankkeena ja EU-rahoituksen tuella. *Rajattoman näyttämön* innovatiivi-

nen ja monialainen, kulttuuritoimialan rajat ylittävä seminaari toimi tässä innoituksen lähteenä.

Suomalais-ruotsalaisen yhteistyön *Uusi tekniikka ja innovaatiot* -seminaareja on pidetty Tukholmassa 7.12.2011, Tampereella 9.3.2012, Tukholmassa 14.5.2012 ja Espoossa 16-17.12.2013. Lisäksi toukokuussa 2013 Ruotsin näyttämötaiteen biennaalissa Jönköpingissä haastettiin yleisö osallistumaan vuorovaikutteiseen ”äänikävelyyn”, jossa osanottajille oli tarjolla erilaisia teknisiä apuvälineitä, joiden avulla he saattoivat muokata esitystilannetta ja pohtia osallistumisen astetta. Kävelyn jälkeen vuorovaikutteisuuden merkitystä analysoitiin seminaarissa.

Näyttämötaiteen biennaaliin Jönköpingissä kutsuttiin Pohjoismaisen kulttuurirahaston tuella pohjoismaisia kollegoita moniosaiseen seminaariin *Interaktivitet, dramatik och ny teknik*. Suomalais- ja ruotsalaisten lisäksi paikalla oli teatterintekijöitä Tanskasta, Norjasta, Islannista ja Ahvenanmaalta. Heille esiteltiin *Rajattoman näyttämön* suomalais-ruotsalaista yhteistyötä nykynäytelmän liikkuvuuden lisäämiseksi ja teatteritekniikan yhteistyön ja innovaatioiden kehittämiseksi. Suomalais-ruotsalainen yhteistyö ja hankkeet herättivät pohjoismaisten kollegoiden parissa suurta kiinnostusta ja osallistumishalua.

Kansainvälisyys ja pohjoismaisen yhteistyön kehittäminen jatkui seminaarissa *Hvad skal teatret kunne, og hvor skal det hen?* joka pidettiin 3.12.2013 Kööpenhaminassa Teater Får302:ssa. Seminaarin ensimmäisessä osassa paneeli pohti, mitä on opittavissa teatterin uusista suuntauksista Euroopassa ja mikä tulevaisuuden yleisöä kiinnostaa. Toisessa osiossa esiteltiin *Scen utan gränser* -yhteistyötä ja jatkettiin suunnittelua teatteritekniikan ja innovaatiotoiminnan yhteistyöalustan laajentamisesta pohjoismaiseksi.

Suunnittelu johti hyvään tulokseen. Kesäkuussa 2014 *Rajaton näyttämö* -yhteistyöfoorumi sai tiedon 100.000 euron Nordplus Horizontal -tuesta teatteritekniikan ja innovaatioiden kehitysalustalla käynnistetyn yhteistyön jatkamiseen kahden ja puolen vuoden hankkeena kaudelle 1.8.2014-31.12.2016. Network for Theatre & New Technology -hankkeen partnereina ovat Riksteatern, Tampereen Yliopiston T7, Islannin taideakatemia, Högskolan i Lillehammer (TV-tuotantoyksikkö), Beaivváš Sámi Teáhter Norjasta, Företagarna på Åland ja Teater Får302 Tanskasta.

Arviointia, kehityshankkeita ja haasteita

Teatteritekniikan yhteistyö ja vuorovaikutus innovaatioiden kehittämisessä on koettu Suomessa ja Ruotsissa molemmin puolin hyödylliseksi ja antoisaksi ja se näkyy myös arviointilomakkeisiin kirjatuisissa vastauksissa. Suurin haaste on rahoituksen vähyys. Pettymystä on aiheuttanut se, että *Rajattoman näyttämön* yhteistyöfoorumissa rahoitusta on riittänyt ainoastaan yhteistyöverkoston rakentamiseen, toisin sanoen matkakuluihin ja hanke-esitelyyn, mutta kovin vähäisessä määrin käytännön yhteistyöhön, tähän mennessä lähinnä vain *Scenrum.nu* -hankkeeseen. Syksyllä 2014 alkava Nordplus Horizontal -tuki on myönteinen uusi avaus.

Verkoston rakentaminen on ensimmäinen askel ja sen askeleen *Rajaton näyttämö* on ottanut. Molemmin puolin on tutustuttu teatteritekniikan innovaatiotoiminnan koulutus- ja kehitysyksiköihin, tekijöihin ja kiinnostaviin hankkeisiin. Tiedetään keiden kanssa halutaan yhteistyöhön ja minkälaista synergiaetua olisi saavutettavissa. On helppo soittaa ja meilata, tavatakin. Mutta siitä on vielä matkaa yhteiseen tutkimus- ja kehitystyöhön, joka vaatii aikaa, perusteellisen suunnittelun ja riittävän rahoituksen.

Ratkaisu voisi olla residenssitoiminta ja pitkäkestoiset yhteiset hanketyöpajat. Sekä Riksteaternin että T7:n, joilla molemmilla on kehitystyössä tarvittavaa osaamista ja teknisiä välineitä, kannattaa selvittää mahdollisuuksiaan pohjoismaisen tai kansainvälisen teatteritekniikan kehittäjien residenssitoiminnan aloittamiseen. Residenssitoiminta voidaan toteuttaa myös yhteistyössä jonkun teatterin tai alan oppilaitosten kanssa. Se voidaan aloittaa pienimuotoisesti kansallisellakin hankerahoituksella, mutta hyvällä suunnittelulla rahoitusta kehitystyöhön ja residenssitoimintaan pitäisi voida saada Euroopan unionista ja Pohjoismaista, kuten onnistunut Nordplus Horizontal -hakemus osoittaa. Residenssituen haku on vielä suunnitteluvaiheessa.

Korkean teknologian maina Suomella ja Ruotsilla - ja muillakin Pohjoismailla - on paljon uuden teknologian teatteritekniikan sovellusten kehittämispotentiaalia ja kilpailuetu suhteessa muihin maihin. Tätä strategista etua ei lunasteta lyhyellä hankerahoituksella vaan tarvitaan pitkäkestoisesta rahoituksesta. Sitä on tietenkin haettava EU:lta, pohjoismaisilta rahoittajilta ja monesta kotimaaisesta lähteestä kaikissa kumppanimaissa sekä yhteistyöstä elinkeinoelämän kanssa. Kulttuurialalla kehitetyt uuden teknologian sovellukset voivat olla hyödynnettävissä monilla muilla aloilla, vaikkapa laivanrakentamisessa, terveydenhoidossa, palvelujen saavutettavuudessa, ja ne kiinnostavat siksi myös kaupallisesti. Niissä on potentiaalia suuriin voittoihin ja läpimurtoihin.

Tekniset innovaatiot napataan nopeasti viihteen käyttöön. Teatterin kehityksen kannalta olisi tärkeää, että niitä osattaisiin hyödyntää myös taidelähtöisesti ja ottaa käyttöön teatterituotannoissa. Nykysirkus ja tanssitaide ovat teatteria avoimempia uudelle ja jo osoittaneet kiinnostusta uuden tekniikan ja innovaatioiden avaamiin uudelai-

siin visuaalisiin ja esitysteknisiin mahdollisuuksiin. Erityisesti ammattiteattereiden ja koulutus- ja tutkimusyksiköiden välisiä yhteistoimintamalleja on kehitettävä edelleen uusien esitysteknisten ratkaisujen ottamiseksi käyttöön esitystoiminnassa mahdollisimman nopeasti. Käytännön kokeilut palvelevat kehitystoiminnan alustoina. Yhteistyökumppaneita löytyy myös peliteollisuudesta ja elokuva- ja animaatioteollisuudesta.

Uusi tekniikka tuo uudenlaisia elämyksiä perinteiseen katsomiskokemukseen ja kiinnostaa uutta nuorta yleisöä. Siinä yksi lisäsyö panostaa uuden teknologian hyödyntämiseen myös teattereissa.

Teattereiden sisäänlämpiävissä ja hektisessä työ- kulttuurissa keskitytään liian helposti vain toinen toistaan seuraavien ensi-iltojen valmistamiseen. Teatteri on taidelaitos, mutta myös tuotantolaitos. Yrityskulttuuriin kuuluu, että johdon ja tuotantosuunnittelun tukena pitäisi jokaisessa teatterissa olla kehitysosasto. Myös taiteellisen uudistumisen näkökulmasta kehitystyöhön tulee kiinnittää jatkuvaa huomiota ja ratkaista sen hoitaminen yhteisölle sopivalla tavalla. Vähimmäistarve on vastuuhenkilön ja kehitystyöryhmän nimeäminen sekä yhteistyökumppaneiden etsiminen teatterin ulkopuolelta.

5. Osaamisen kehittäminen ja johtajuus

5.1. Verkostoissa oppiminen

Rajattoman näyttämön suomalais-ruotsalaisen yhteistyön yhtenä keskeisenä tavoitteena on alan toimijoiden ja organisaatioiden osaamisen kehittäminen ja uudistaminen vastaamaan paremmin yhteiskunnan muutosten mukanaan tuomiin haasteisiin. Tarkoitus on pyrkiä tähän toimialan rajat ylittävällä kumppanuudella ja vuorovaikutuksen keinoin. Yhteistyö on täytynyt aloittaa perusasioista, tutustumisella naapurimaan kulttuuriin ja teatterintekijöihin. Järjestämällä seminaaritoimintaa, johtajien, näytelmäkirjailijoiden ja dramaturgien tapaamisia, taiteilijavaihtoa, teatteritekniikan kehittäjien yhteistyötä, teatteritekniikan henkilöstön räätälöityjä opintomatkoja ja vaihtoa sekä kiertueita on luotu henkilökohtaisia kontakteja eri ammattiryhmien välille ja rakennettu verkostoja. Verkostoihin on kutsuttu toimialan ulkopuolelta kumppaneita, joiden kanssa on käynnistetty kehityshankkeita. Samalla on luotu suomalais-ruotsalaisen teatteriyhteistyön monialainen toiminta-areena *Rajaton näyttämö*.

Toiminta uusissa verkostoissa, vieraassa kulttuurissa, vähemmistökulttuurin kysymysten parissa tai toimialan rajat ylittävässä kehitystyössä, jolla ei ole valmista rakennetta, vie oman mukavuus-

alueen ulkopuolelle ja on haastavaa. Samalla se on avartava kokemus ja oppimisprosessi. Jo pelkästään osallistuminen laajalle kiertueelle toiseen maahan avaa silmiä ja rinnastuu ulkomaiseen opintomatkaan.

Riksteaternin kiertueiden järjestäminen Suomessa on sitonut suomalaisten vastaanottajateattereiden johtajat keskinäiseen yhteistyöhön ja läheiseen kontaktiin Riksteaternin kanssa. Se on myös tutustuttanut isäntäteatterit ja vierailulle tulleet ruotsalaisteatterit toisiinsa. Riksteaternin yhdessä Uuden teatterin, Suomi-instituutin ja Ruotsin lääninteattereiden kanssa käynnistämä hanke vastavuoroisten Ruotsinkiertueiden isäntäteattereiden kiertueverkoston (*gästspelslinga*) perustamisesta Ruotsiin vähemmistökielten, suomen ja saamen kielen ns. hallintoalueille vahvistaa teattereiden yhteistyötä alueensa vähemmistöjen kanssa. Suomalaisesta näkökulmasta se on merkityksellistä myös siksi, että se luo suomalais-ruotsalaiseen teatteriyhteistyöhön jatkuvuutta ja pitkäjänteisyyttä ja on omiaan vahvistamaan naapurimaiden teattereiden välistä yhteistyötä.

Maiden välisissä teatterinjohtajatapaamisissa on pyritty kasvattamaan kiinnostusta yhteistyöhön. Ensimmäinen bilateraalin teatterinjohtajata-

paaminen järjestettiin 2011 Suomen Tukholman lähetystön tuella Turussa, joka tuolloin oli yksi Euroopan kulttuurikaupungeista. Toisen johtajatapaamisen isäntinä Tukholmassa toukokuussa 2012 olivat Riksteatern ja Länsteatrarna rf. Seuraavavana vuonna kymmenkunta ruotsalaista teatterinjohtajaa kutsuttiin Tampereen teatterikesään kaksipäiväiseen tapahtumaan, jonka fokuksessa oli uusi suomalainen draama. Näytelmiin ja näytelmäkirjailijoihin tutustuttiin TINFON ulkomaisille vieraille järjestämän Finnish Showcasen puitteissa tekstitettyinä festivaaliesityksinä ja niitä syventävissä taiteilijaesityksissä ja keskusteluissa. Lukudraamatilaisuus Nordic Drama Train laajensi näkökulmaa uuteen pohjoismaiseen draamaan. Lisäksi teatterinjohtajilla oli tilaisuus tavata Tampereella suomalaisia kollegoita ja tutustua T7:n teatteritekniiseen kehitystyöhön ja muihin hankkeisiin suomalaisen teatterikentän kehittämiseksi. Tampereen teatterikesä oli ruotsalaisille teatterinjohtajille uusi ja innostava elämys.

Riksteaternin keskeisinä kumppaneina teatterinjohtajuuden ja johtajien välisen yhteistyön kehittämisessä toimivat aluksi Hanasaaren kulttuurikeskus ja STEFI, joiden aloitteesta lokakuussa 2012 järjestettiin Hanasaarissa seminaari suomalaisille ja ruotsalaisille teatterinjohtajille. Seminaarissa pohdittiin hyvän johtajuuden rakennusaineita ja tasa-arvokysymyksiä sekä kuultiin kokemuksia erilaisista johtamismalleista esittävän taiteen kentältä.

Sittemmin Riksteaternin rinnalla Länsteatrarna rf ja Suomen Teatterinjohtajaliitto ovat ottaneet vastuuta johtajaverkoston kehittämisestä. Jälkimmäiset yhteistyökumppanit olivat moottoreina toukokuussa 2014 Uumajassa pidetyssä johtajatapaamisessa, jota Suomalais-ruotsalainen kulttuurirahasto (Kulturfonden för Sverige och Finland)

tuki merkittävällä avustuksella. Johtajatapaamisen 28 osanottajasta viisitoista oli suomalaisia teatterinjohtajia ja kolmetoista ruotsalaisia. Tapaaamiseen loi erityistä mielenkiintoa sen toteuttaminen Ruotsin teatterit yhteen kokoavan työnantajaliiton Svensk Scenkonstin vuosikokouksen yhteydessä Uumajassa, EU:n vuoden 2014 kulttuuripääkaupungissa. Suomalaisilla teatterinjohtajilla oli siten mahdollisuus seurata myös Svensk Scenkonstin jäsenilleen järjestämää ohjelmaa ja tutustua laajaan joukkoon ruotsalaisia teatterinjohtajia.

Ohjelmakokonaisuus oli monipuolinen ja erittäin onnistunut, mikä näkyy selvästi osanottajien tähtämissä arviointilomakkeissa: bra ja mycket bra ovat toistuvat kommentit.

Pienissä työryhmissä suomalaiset ja ruotsalaiset teatterinjohtajat, joista monet olivat ensimmäistä kertaa kosketuksissa *Rajattomaan näyttämöön*, pohtivat yhteistyöaluetta ja sen konkreettista sisältöä sekä tekivät käytännön yhteistyöehdotuksia. Suomalais-ruotsalainen yhteistyö koettiin molemmin puolin merkitykselliseksi, samoin lääninteattereiden kytkeminen siihen aiempaa kiinteämmin. Keskusteluissa syntyi monia ideoita jatkotoimiksi ja kehityshankkeiksi.

5.2. Uumajan johtajatapaamisessa esitetyt jatkotoimia ja kehityshankkeita

Teatteritekniikan osaamisen kumppanuushankkeena ehdotettiin T7:n, Riksteaternin, Ruotsin lääninteattereiden ja suomalaisten teattereiden välisen yhteisen teatteritekniikan workshopin ja demoesittelyn järjestämistä Tampereen Teatterikesän yhteydessä vuonna 2015. Työpajaan osallistuisi valo- ja äänisuunnittelijoita, lavastajia ja ohjaajia molemmista maista. Workshopin jatkona voitai-

siin valmistaa innovatiivista tekniikkaa hyödyntävä yhteinen teatterituotanto vuonna 2016.

Saavutettavuuden parantamiseksi ehdotettiin tekstityksen toteuttamista jokaisen tuotannon yhteydessä, osana tuotantovirtaa – asia, joka on edellä jo mainittu teatteritekstitystä koskevassa jaksossa.

Taiteellisen laadun kehittämiseksi esitettiin maiden välisen teatterivaihdon lisäämistä ja monipuolistamista ja suorien kontaktien kehittämistä lääninteattereiden ja suomalaisten teattereiden välillä: vierailunäytäntöjen määrän kasvua, taiteellisen henkilöstön kontaktien lisäämistä, henkilökohtaisia tapaamisia ja käyntejä toistensa luona, vihjeiden jakoa taiteilija- ja esitysvaihdosta, keskinäisen tiedonvaihdon kehittämistä ml. ulkopuoliset vierailunäytännöt, sopimusten väliset erot ja rahoitus. Näytelmävaihdon suhteen luotettiin FINNDrama-hankeeseen ja agentuurien aktiiviseen panokseen.

Johtajat muistuttivat myös johtajien akateemisen tason täydennyskoulutuksen tarpeesta molemmissa maissa ja esittivät koulutuksellista yhteistyötä. He toivoivat, että johtajuuden kehittäminen olisi strategisesti ja temaattisesti esillä *Rajattoman näyttämön* kaikissa tulevilla teatterinjohtajatapaamisissa.

Rajattoman näyttämön eräänä tavoitteena on vahvistaa kansallisten vähemmistöjen kieltä ja kulttuuri-identiteettiä sekä edistää vähemmistöjen kulttuurista tasa-arvoa. Teatterinjohtajat jakoivat näkemyksen tämän tehtävän yhteiskunnallisesta tärkeydestä ja kertoivat omista vähemmistöihin liittyvistä hankkeistaan. Pohdittiin myös keinoja pohjoisten teattereiden yhteistyön lisäämiseksi, mm. vähemmistöteemaisen teatteriesityksen toteuttamista yhteistuotantona ja kiertueen järjestämistä Kemin ja Kajaanin teatterin, Giron Sámi

teáhterin ja muutaman ruotsalaisen teatterin kesken. Pohjoisten teattereiden yhteistyön kehittämistä päätettiin käsitellä lähemmin yhteisessä tapaamisessa helmikuussa 2015.

Nuorten osallisuuden ja kiinnostuksen lisääminen teatteritaiteeseen on tärkeä tavoite kaikille teattereille. Esitettiin, että nuorten osallisuuden ja vuorovaikutuksen näkökulma sisällytettäisiin läpikäyvänä kaikkiin *Rajattoman näyttämön* kehitysalueisiin. Teatterin ja koulujen välisessä yhteistyössä olisi otettava käyttöön uuden tekniikan mahdollistamat vuorovaikutteiset keinot. Nuorten teatteriyhtävien ryhmiä tulisi perustaa kielellisten ja kulttuuristen rajojen ylitse. Hyvien käytäntöjen jakaminen teatterien kesken on yksinkertainen ja toimiva tapa kehittää keinovalikoimaa tämän ja monien muiden tavoitteiden saavuttamiseen.

Arviointia, kehityshankkeita ja haasteita

Lyhyet johtajapestit ja nopea vaihtuvuus luovat haasteen johtajuuden ja johtajaverkoston kehittämiseen. Teatterinjohtajavaihdokset sekä Suomessa että Ruotsissa ovat hidastaneet johtajakontaktien lähentymistä. Toistuvien ja hyvin järjestettyjen tapaamisten avulla on kuitenkin onnistuttu kasvattamaan teatterinjohtajien mielenkiintoa suomalais-ruotsalaiseen teatteriyhteistyöhön, mistä Uumajan teatterinjohtajatapaaminen on hyvä esimerkki.

Mielenkiinto säilyy ja uudetkin johtajat kourutetaan mukaan parhaiten luomalla kiinnostavia ja innovatiivisia suomalais-ruotsalaisen teatteriyhteistyön hankkeita ja koulutusyhteistyötä. Yhteistyön kehittäminen on verkoston kaikkien osapuolten vastuulla ja edellyttää halua käyttää yhteistyöhön aikaa ja energiaa sekä omaa taloudellista pa-

nostusta. Se puolestaan vaatii yhteistä näkemystä yhteistyöverkoston tuottamasta lisäarvosta.

Teatterinjohtajat ovat keskeisessä asemassa, kun halutaan lisätä taiteellista vaihtoa, uudistaa käytäntöjä ja syventää yhteistyötä Ruotsin ja Suomen välillä. Johtajan toimi on vastuullinen ja edellyttää laaja-alaista näkemystä ja kykyä ymmärtää yhteiskunnassa tapahtuvia muutoksia sekä rohkeutta toimia niiden mukaisesti. Johtajan on kyettävä nostamaan katseensa omasta talostaan ympäröivään yhteiskuntaan ja hakemaan yhteistyökumppaneita oman talon ulkopuolelta.

Johtajaverkoston kautta *Rajaton näyttämö* saavuttaa yhteyden molempien maiden teattereihin. Se on tärkeä ensiaskel syvempään ja monipuolisempaan kahdenväliseen yhteistyöhön näyttämötaiteen kehittämiseksi, mutta se ei yksin riitä. Toimiala on pieni ja helposti sisäänlämpiävä. Vastatakseen suuriin tulevaisuudenhaasteisiin ja kehittyäkseen aiesopimuksella esitetyllä tavalla ala tarvitsee yhteistyötä yhteiskunnan muiden toimijoiden kanssa. Se tarvitsee virikkeitä, joita sille voivat tarjota taiteidenvälisyys ja monikulttuurisuus sekä yhteistyö muiden toimialojen, liike-elämän yritysten ja erilaisten laitosten kanssa. Osaamisen kehittämiseksi *Rajattoman näyttämön* kaikilla kehittämisaalueilla verkostossa on laajennettava yhteyksiä oman osaamisalan ulkopuolelle, toimialan rajat ylittävään yhteistyöhön.

Rajattoman näyttämön kunnianhimoinen teatteripoliittinen tavoite on koko toimialan ja ammatillisen osaamisen kehittäminen ja paradigman muutoksiin vastaaminen yhteisin toimin. Siihen tarvitaan yhteiskunnallista näkemystä ja hyvää yhteistyötä koulutuksen ja tutkimuksen kanssa. Teatteritekniikan ja innovaatioiden kehitystyössä on luotu yhteydet taiteenalan omiin keskeisiin koulutuslaitoksiin Ruotsissa ja Suomessa. Nämä yhtey-

det pitäisi ulottaa teatteritekniikan kehittämisestä yhteistyöareenan muille kehittämisaalueille ja verkoston laajempaan yhteistyöhön koulutuksen ja tutkimuksen kanssa.

Vaikka myönteistä kehitystä on tapahtunut yksittäisissä hankkeissa ammatillisen osaamisen ja johtajuuden kehittämisen sekä vuorovaikutuksen ja taiteellisen yhteistyön saralla, tarjoavat nämä kaksi kehittämisaaluetta edelleen suuria haasteita tulevaisuuden yhteistyölle.

Kehittämisaalue Vuorovaikutus ja Luova taiteellinen yhteistyö (Interaktivitet&Medskapande) on *Rajattoman näyttämön* toimenpideohjelmassa toistaiseksi tarkemmin määrittelemätön. Eri yhteyksissä sillä voidaan tarkoittaa eri asioita. Suomalais-ruotsalaisella yhteistyöareenalla se on toistaiseksi liitetty lähinnä nuorten aktivoimiseen teatterin nuorisotyössä, näyttämötaiteen monimuotoistumiseen sekä teatteritekniikan innovaatio- ja kehitystyöhön toimialan rajat ylittävänä vuorovaikutteisena yhteistyönä eri toimijoiden ja elinkeinon elämän kanssa. Suomalais-ruotsalaisen yhteistyön vakiintuminen antaa mahdollisuuksia tämän kehittämisaalueen vahvistamiseen ja ulottamiseen läpikäyvänä kaikkeen yhteistyöhön.

8. Hallinto ja talous

Rajattoman näyttämön hallinnon ja talouden tarkastelun alkuun voi olla tarpeen palauttaa mieleen, mikä *Rajaton näyttämö* on ja mikä se ei ole.

Rajaton näyttämö on rajoja ylittävä verkosto, joka kehittää näyttämötaidetta ja sen roolia globaalissa edistyneen teknologian yhteiskunnassa. Se on uusia toimintamahdollisuuksia tuottava innovatiivinen ja luova yhteistyöalusta, jossa kumppanuusresursseja hyödynnetään ja jaetaan parhaalla tavalla. Se on yhteistyöfoorumi näyttämötaiteen, elinkeinoelämän ja koulutuksen välillä. Se on vähemmistöjen kulttuurista tasa-arvoa edistävä toiminta-areena. Se on teatteritekniikkaa ja johtajuutta kehittävä yhteistyöverkosto, joka laajentaa näyttämötaiteen toimintakenttää. Se on uutta draamaa uusille katsojaryhmille tuottava yhteistyö.

Rajaton näyttämö ei ole bilateraalinen määräaikainen projekti. Se on kahden maan, Ruotsin ja Suomen, näyttämötaidetta kehittävä verkosto ja monien projektien yhteistyöfoorumi. Sen tavoitteena on olla pitkäjänteisen yhteistyön areena ja kehittää yhteistyötä toimialan rajat ylittävään suuntaan.

Yhteistyöfoorumia hallinnoidaan, resursoidaan ja kehitetään kahdessa maassa. Yhteistyöfoorumin

talous muodostuu kumppanuusresursseista, joita hyödynnetään ja jaetaan yhteiseksi hyväksi yhteistyöalustalla. Kumppanuusresurssit ovat työpästä, oman toiminnan rahoitusta, koordinoijien ja kumppaneiden hankkimia avustuksia tai sponsoritukea, joiden avulla toteutetaan hankkeita verkostossa.

Kaudella 2011–2013 yhteistyöfoorumin pääkoordinoinnista vastasivat Riksteatern ja Hanasaari – ruotsalais-suomalainen kulttuurikeskus, joiden johtajat asiantuntijoilla vahvistettuina muodostivat yhdessä bilateraalisen johtoryhmän. Yhteistyöfoorumilla oli kansallinen ohjausryhmä kummasakin maassa ja on edelleen kansallisia ja bilateraalaisia yhteistyöryhmiä yhteistyön kehittämisen alueiden projekteissa.

Aloitteen Ruotsin ja Suomen välisen teatteriyhteistyön laajentamisesta ja syventämisestä teki Riksteaternin toimitusjohtajana vuonna 2005 aloittanut teatterinjohtaja ja ohjaaja Birgitta Englin, näkemyksellinen ja vaikutusvaltainen kulttuuripoliittinen vaikuttaja, joka osoittautui Suomen lämpimäksi ystäväksi. Hänen panoksensa oli ratkaiseva *Rajattoman näyttämön* idean ja muodon syntymissä ja toiminnan käyntiin saattamisessa. Hänen ajattelunsa jälki näkyy yhteistyön päämäärissä ja

tavoitteissa sekä kehittämisalueiden määrittelyssä. Hänen tukenaan ja kumppaneinaan Riksteaternissa olivat mm. kansainvälisen osaston päällikkö Rani Kasapi sekä projektipäällikkö Ann-Cathrine Fröjdö, joilla oli erinomaiset suhteet Suomen teatterikenttään. Tämä tapahtui läheisessä yhteistyössä Ruotsin Helsingin suurlähetystön silloisen kulttuuri- ja lehdistöneuvoksen Anders Erikssonin kanssa, joka oli Suomeen suuntautuvan vierailuvaihtotoiminnan aloitteentekijä. Vuonna 2009 Riksteatern ryhtyi Birgitta Englinin johdolla aktiivisesti luomaan edellytyksiä ja rakentamaan pohjaa bilateraalisen yhteistyön syventämiselle ottamalla yhteyksiä kulttuuripoliittisiin vaikuttajiin ja näyttämötaiteen kentän toimijoihin Ruotsissa ja Suomessa.

Aloitteentekijänä ja suurena valtakunnallisena organisaationa Riksteatern, jolla on laaja ja monipuolinen toiminta omassa talossa ja erinomainen suhdeverkosto koko Pohjolassa, on kantanut suurimman vastuun yhteistyön sisällöllisestä kehittämisestä ja resursoinnista. Ruotsalais-suomalainen yhteistyöfoorumi on hyötynyt Riksteaternin monipuolisista yhteyksistä, jotka kattavat teatterin toimialan ja kulttuuripoliittikan kentän lisäksi elinkeinon elin elin kumppaneita ja monia yhteiskunnallisia toimijoita kaikissa Pohjoismaissa.

Rajattoman näyttämön toimintaa jäsentää aiesopimus, joka määrittelee yhteistyön tavoitteet ja kehittämisalueet. Riksteaternin kumppaneina Uusi Teatteri, Suomi-instituutti, Länsteatrarna rf, KTH, StDH, Kulturfonden för Sverige och Finland, Svensk Teaterunion ja Svensk Scenkonst allekirjoittivat tämän aiesopimuksen. Riksteatern kutsui allekirjoittajatahojen edustajat mukaan yhteistyöfoorumin kansalliseen ohjausryhmään. Lisäksi ohjausryhmään kutsuttiin eräitä henkilöitä heidän henkilökohtaisten ominaisuuksiensa tai asemansa perusteella.

Ruotsalaisen ja suomalaisen teatterikentän toimijat vetosivat yhdessä molempien maiden kulttuuriministereihin ja jättivät yhteisen hyvin perustellun hakemuksen bilateraalisen teatteriyhteistyön tukemisesta molemmissa maissa Suomen ja Ruotsin ns. Merkkivuoden 1809 hankkeena. Pettymystä aiheutti se, että vain Suomessa hakemus johti myönteiseen päätökseen. Ruotsin valtio (departementet) ei myöntänyt Riksteaternille eikä sen ruotsalaisille yhteistyökumppaneille minkäänlaista tukea yhteistyöverkoston *Scen utan gränser* toimintaan, vaikka se oli Ruotsissa Merkkivuoden ainoa konkreettinen hanke ja toteuttaa molempien maiden hallitusten välisen yhteiskokouksen päätösasiakirjan kulttuuripoliittisia tavoitteita.

Riksteaternin hallitus ja johto ovat kuitenkin olleet niin vahvasti sitoutuneita ruotsalais-suomalaisen teatteriyhteistyön kehittämiseen, että taloudellisen takaiskun ei annettu häiritä yhteistyön käynnistymistä. Riksteatern on vastannut taloudellisesti yhteistyöareenan rakentamisesta käyttäen yhteistyöhön runsaasti oman toiminnan rahoitusta. Lisäksi teatteri on hakenut tukea osahankkeisiin monesta eri lähteestä, vaihtelevalla menestyksellä. Riksteaternin eri yksiköt osallistuvat yhteistyöverkoston toimintaan ja hallintoon toimenkuvansa mukaisesti. Partnerit rahoittavat itse oman osallistumisensa ruotsalais-suomalaiseen yhteistyöhön.

Suomessa Hanasaaren ruotsalais-suomalainen kulttuurikeskus otti suomalaisen teatterikentän pyynnöstä hoitaakseen pääkoordinoititehtävän kolmivuotisena määräaikaisena hankkeena. Hallinnosta vastasi kulttuurikeskuksen toimitusjohtaja Gunvor Kronman. Pääkoordinoijan avuksi muodostettiin kansallinen ohjausryhmä, johon yhteistyöhön sitoutuneet teatterialan organisaatiot STEFI, TINFO, Teatterikeskus ja T7 nimesivät edustajansa ja jossa kiertueteattereiden verkostoa edus-

tivat Espoon kaupunginteatterin ja Åbo Svenska Teaterin johtajat.

Hanasaaren kulttuurikeskus nimitti omasta henkilökunnastaan koordinoijaksi Silja Hakulisen ja kiinnitti hänen avukseen Jonas Welanderin. Silja Hakulisen siirryttyä toisen työnantajan palvelukseen Jonas Welanderi jatkoi suomalaisena koordinoijana.

Hanasaari sai kolmivuotisen hankerahoituksen Suomen opetus- ja kulttuuriministeriöltä. TINFO ja Teatterikeskus saivat kulttuuriministeriöltä yhteisesti erityisavustuksen Suomen ja Ruotsin välisen teatteriviennin ja alan liikkuvuuden kehittämiseen. Lisäksi TINFO on jakanut ministeriöltä saamaansa käänöstukea mm. FINNDramassa esiteltyjen suomalaisten näytelmien kääntäjille. STEFI sai tukea ns. tietoyhteiskuntavaroista Scenrum.nu-tietokannan kehittämiseen. T7:n kumppanuushankkeita on viety eteenpäin mm. Teke-siltä ja Euroopan sosiaalirahastosta saadulla tuella. Espoon kaupunginteatteri on kiertuetuottajana hankkinut kiertuekuluihin tarvittavaa rahoitusta eri lähteistä. Kaikki kumppanit osallistuvat *Rajatoman näyttämön* yhteistyöfoorumin toimintaan omalla työpanoksellaan ja käyttävät yhteistyöhön oman toiminnan rahoitusta.

Maiden välisen yhteisen johtoryhmän muodostivat Riksteatern ja Hanasaari täydennettynä kansallisten yhteistoimintaryhmien edustuksella. Kiertuetoiminnalla, FINNDramalla, Scenrum.nu-hankkeella ja tekniikan ja innovaatioiden kehittämissä hankkeella on vetäjä ja toimintaa ohjaava yhteistyöryhmä sekä Suomessa että Ruotsissa.

Keskustelua käytiin myös toimialan rajat ylittävän bilateraalisen ryhmän perustamisesta, jossa näyttämötaiteen edustajat voisivat kohdata kehitystyön, tutkimuksen, tekniikan ja vähemmistö-

tuurin kumppaneita yhteistyön syventämiseksi. Ajatuksen kehittelyyn käytettiin paljon aikaa, mutta sen toteuttaminen kumppaneita tyydyttävällä tavalla osoittautui vaikeaksi. Maitten väliset erot olivat liian haasteellisia.

Tässä raportissa kuvattuna kolmivuotisen toimikauden 2011–2013 päätyttyä sekä Suomen että Ruotsin ohjausryhmät ovat purkautuneet ja eletään väli-vuotta. Se ei kuitenkaan ole merkinnyt suomalais-ruotsalaisen teatteriyhteistyön hyytymistä. Kuten edellä olevissa luvuissa on kuvattu, monet verkostossa aloitetut hankkeet ovat edelleen käynnissä. Riksteatern osallistuu yhteistyöareenan kaikkiin hankkeisiin strategisena kehittäjänä ja aktiivisena toimijana vastaten myös verkoston tiedotuksesta. Kevään 2014 aikana se on valmistellut yhteistyöareenan laajentamista uusilla kumppanuuksilla sekä ehdotusta hallinnon ja viestinnän kehittämistä osana lokakuussa 2014 pidettävän suomalais-ruotsalaisen yhteistyöseminaarin valmistelua.

Myöskään Suomessa yhteistyöverkostolla ei tällä hetkellä ole koordinoijaa. Hanasaaren koordinoitivastuu on päättynyt, mutta sekään ei ole hylännyt *Rajatonta näyttämöä* vaan jatkaa yhteistyökumppanina, seminaarijärjestäjänä ja Suomen kiertueiden tukiryhmässä. Espoon kaupunginteatteri toimii Suomen kiertueiden tuottajana ja T7 koordinoi teatteritekniikan ja innovaatioiden kehitysalueen hankkeita. FINNDramalla on luonteva sija TINFON toimintaprofiilissa. Suomessa suomalais-ruotsalainen yhteistyö jatkuu verkostomaisena ilman keskitettyä hallintoa.

Arviointia

Etukäteen Hanasaaren kulttuurikeskuksen vahvuuksina pidettiin sen strategista tehtävää Ruotsin ja Suomen välisten yhteyksien kehittäjänä ja

osallistumista kulttuuriviennin tukiverkoston kulttuuri-instituuttina, laaja-alaisia ja hyviä suhteita Ruotsin ja Suomen valtiovaltaan, rahastoihin, kulttuurielämään, kansalaisjärjestöihin, liike-elämään ja yhteiskunnallisiin toimijoihin sekä hallinnollis-taloudellista osaamista. Nämä olivatkin sen vahvuuksia. Puutteellista teatterialan tuntemusta täydensivät ohjausryhmän muut jäsenet.

Gunvor Kronman totesi, että suurin haaste hallinnollisessa rakenteessa oli se, että Hanasaari ei ollut teatterialan toimija ja sai roolin, jossa siltä puuttui osaamista ja uskottavuutta teatterikontekstissa. Tämä pakotti rakentamaan demokraattisesti jae-tun hallinnollisen vastuun kuvion. Tässä onnistuttiin ja sen myötä heikkous kääntyikin vahvuudeksi. Hanasaarelle koordinaatiotehtävä oli valtava oppimisen paikka. Partneriorganisaatiot kokivat omistajuutta osahankkeista, joissa niillä oli vetä-jävastuu.

Riksteatern ankkuroi *Rajattoman näyttämön* ruotsalaiseen teatterikenttään yhteistyötä koskevilla aiesopimuksilla ja kutsumalla verkoston ohjausryhmään alan keskeiset yhteisöt, joiden kanssa sillä oli entuudestaan toimivat yhteistyösuhteet. Silti sitouttaminen osoittautui varsin haasteelliseksi, mikä paljastuu ohjausryhmän omista arviointivastauksista. Syitä vaikeuksiin on varmasti monia, mutta ratkaisevin lienee Riksteaternin koko. Eräillä yhteisöillä oli vaikeuksia löytää rooliaan suuren Riksteaternin kyljessä. Niille *Rajaton näyttämö* näyttäytyi Riksteaternin hankkeena eikä koko teatterialan yhteisenä bilateraalisena yhteistyöareenana. Toisaalta monet yhteisöt lähtivät innokkaasti rakentamaan kumppanuushankkeita ja vahvistivat yhteistyön pohjaa. *Rajattoman näyttämön* ankkuroituminen Ruotsin laajaan teatterikenttään vaatii pitemmän ajan kuin kolme vuotta. Suomalaiset teatterit ja järjestöt voivat tukea tätä kehitystä tiivistämällä

omia kahdenvälisiä suhteitaan naapurimaan organisaatioihin.

Hallintokulttuurien ero hiersi jonkin verran *Rajattoman näyttämön* kahdenvälisissä ohjausryhmissä. Suomalaiset ovat tottuneet ajattelemaan, että toiminnan motiivit nousevat ruohonjuuritasolta, alan toimijoiden tarpeista. Hallintorakenne halutaan pitää kevyenä ja kokouksissa sopia nopeasti seuraavat tehtävät. Ruotsalaisten raskaampaan hallintotraditioon kuuluu pyrkimys analysoida kokouksissa hankkeen vaikuttavuutta, kulttuuri- ja yhteiskuntapoliittista merkitystä ja keskustella visioista ja erilaisista skenaarioista. Suomalaisten näkökulmasta kulttuuripoliittinen analyysi ja keskustelu kuuluvat muuhun yhteyteen, seminaareihin ja selvityksiin. Kulttuuriset erot ovat kaiken kansainvälisen yhteistyön arkea.

Rahoitus on haaste kaikille kumppaneille. Sen suhteen voin vain toistaa aiemmin toteamaani: Yhteistyön kehittäminen on verkoston kaikkien osapuolten vastuulla. Mikäli osapuolilla on näkemys yhteistyöverkoston tuottamasta lisäarvosta, ne ovat valmiita käyttämään aikaa, energiaa sekä omaa taloudellista panostusta yhteistyöhön. Se on myös edellytys sille, että kumppanit kykenevät tuottamaan menestyviä hakemuksia kansallisille ja kansainvälisille rahoittajatahoille. Näköpiirissä on onneksi positiivisia signaaleja.

7. Loppuyhteenveto ja ehdotuksia

Yhteistyö on tärkeää tänä päivänä kaikilla aloilla yhteiskunnassamme. Maailman ja elämän suuria ongelmia on helpompi käsitellä ja ratkaista yhteistyössä. Yhteistyön peruste on uudistuminen. Yhteistyöstä saatavat uudet impulssit elävöittävät työtä ja johtavat parhaimmillaan innovaatioihin.

Taidelaitoksella, etenkin teatterilla, on mandaatti yhteistyöhön – teatteri on yhteistyön taidetta. Esitys valmistuu aina yhteistyössä. Nykypäivän teatteri on monimuotoistunut. Eri taiteet limittyvät näyttämötaiteessa, jossa teatteri, tanssi, sirkus, valo-, ääni- ja videotaide, visuaaliset taiteet ja musiikki ovat läsnä. Monimuotoisuus helpottaa yleisön vastaanottoa ja taideteoksen ymmärtämistä. Se tuo teatteriinkin myös uutta nuorempaa sukupolvea.

Kehittyäkseen ja uudistuakseen taidelaitos tarvitsee yhteistyötä alan koulutuksen ja tutkimuksen kanssa ja lisäksi vuoropuhelua taiteen kentän ulkopuolelta löytyvien muiden yhteistyökumppaneiden kanssa. Myös kansainväliset ja muista kulttuureista tulevat impulssit ovat taidelaitokselle välttämättömiä. Kanavat on pidettävä auki mo-
neen suuntaan ja on kyettävä aistimaan ympäröivässä yhteisössä ja laajemmin yhteiskunnassa tapahtuvia muutoksia. Yhteistyön pitäisi olla luon-

nollinen, jokapäiväinen osa taidelaitoksen toimintaa, ei mikään erityisprojekti.

Kaikesta tästä on kysymys *Rajattoman näyttämön* yhteistyöverkostossa. Verkosto pyrkii syventämään ja laajentamaan näyttämötaiteen yhteistyötä yli toimialan, *branschöverskridande*. Se ei ole rajaton vain maantieteellisesti vaan myös taiteiden ja teatterin toimialan näkökulmasta. Se kutsuu yhteistyöhön koulutusta, tutkimusta, elinkeinoelämää, kansalaisyhteiskunnan järjestöjä ja muita taiteita.

Verkostossa on rakennettu toiminta-areena Suomen ja Ruotsin väliselle yhteistyölle näyttämötaiteen alalla. Yhteistyö on aloitettu bilateraalisenä, mutta jo nyt on näkyvissä, että yhteistyöareenalla voidaan rakentaa myös pohjoismaista ja kansainvälistä yhteistyötä niissä hankkeissa, joissa se syntyy luontevasti. Teatterikentän toimijat ovat enimäkseen pieniä ja heikosti resursoituja, siksi on edettävä voimavarojen puitteissa. Bilateraalinen ja lähialueyhteistyö ovat järkevää kansainvälistä yhteistyötä.

Suomalaisen teatterikentän näkökulmasta on erinomainen asia, että Riksteatern on ottanut yhteistyövastuun ja haluaa yhdessä kumppaneidensa kanssa kehittää yhteistoimintaa Suomen teatte-

rialan kanssa. Ruotsin näyttämötaiteen – ja muunkin yhteiskunnan – suhteet Tanskaan, Norjaan ja Islantiin ovat paljon läheisemmät kuin Suomeen. Vaikka Ruotsissa tiedetään, että Suomessa on elinvoimainen teatteri jopa kahdella kielellä ja laaja teatteriyleisö, vain harvoilla ruotsalaisilla teatterintekijöillä, muusta väestöstä puhumattakaan, on ollut omakohtainen kokemus suomalaisesta teatterista ennen *Rajattoman näyttämön* puitteisaa aloitettua toimintaa. Tutustuminen Suomeen vaatii erityisponnistusta, pääosin kielellisistä syistä. Vähäisen kiinnostuksen taustalla on toki myös ennakkoluuloja ja erilaisia syitä, vaikkapa kauan sitten nähty musertavan synkkä ja heikosti näytelty suomalainen elokuva tai tv-draama.

Rajaton näyttämö on jo toimintansa kolmen ensimmäisen vuoden aikana lisännyt merkittävästi suomalaisen teatterin ja draaman näkyvyyttä ja teatterintekijöiden tuntemusta Ruotsissa. Tämä pitää paikkansa myös toisin päin. Myös ruotsalaisen teatterin seuraaminen vaatii etenkin suomenkielisiltä teatterintekijöiltä ja muulta väestöltä erityisponnistusta. *Rajattoman näyttämön* toiminnan myötä on Ruotsin teatterielämän tuntemus Suomessa kasvanut ja ammattilaisten suhteet lähentyneet. Ja mikä parasta: todellinen mielenkiinto on herännyt. Monella on ollut aihetta yllättyä iloisesti.

Sen taustalla, että Riksteatern aloitti yhteistyöverkostoon rakentamisen nimenomaan suomalaisen teatterikentän kanssa, voi olla monia syitä. Yksi on varmaan Suomen elävä ja teatterikentällä hyvinvoiva kaksikielisyys verrattuna Ruotsin löyhempään ja köyhempään suhteeseen suomen kieleen, jolla kuitenkin on historiallinen ja traditionaalinen olemassaolo Ruotsissa. Tämän päivän ruotsalainen yhteiskunta suhtautuu vastuullisesti vähemmistöjen kulttuurisen tasa-arvon edistämiseen ja näyttämötaiteen saralla Riksteaternilla on vahva kansansivistyksen tehtävä palvella erilaisia yleisö-

jä. Suomalaiset teatterivierailut ja lukudraamatapahtumat ovat tärkeitä Ruotsin suomalaistaustaisten kansalaisten kulttuuri-identiteetin vahvistamisen ja kielellisen osaamisen näkökulmasta. Kiertuetoiminnan jatkuvuutta varmistaa *Rajattoman näyttämön* yhteistyöareenalla kehitetty *gästspelslinga*, suomalaisvierailujen vastaanottajaverkosto, joka tulee parantamaan alueiden toimintaedellytyksiä suomalaistaustaisen vähemmistön kulttuuripalvelujen järjestämisessä.

Tässäkin asiassa voi todeta, että molempiin maihin suuntautuvan kiertuetoiminnan hyöty on vähemmistökulttuurinäkökulmasta molemminpuolinen. Vaikka suomenruotsalainen teatteri on edelleen elinvoimainen toimija suomalaisessa kulttuurikentässä, on ruotsinkielen asema Suomessa heikentynyt ja uhanalainen. Se tarvitsee kulttuurista yhteenkuuluvuutta Ruotsin kielienemmistön kanssa ja sitä piristysruisketta, mitä ruotsalaisen teatterin vierailu suomenkielisessä ympäristössä merkitsee.

Teatterikentälle kiertuetoiminnalla on ammatillista merkitystä sekä rikastavana monikulttuurisena kokemuksena että kansainvälistymisen näkökulmasta molemmissa maissa.

Vaikka *Rajaton näyttämö* edistää vähemmistöjen kulttuurista tasa-arvoa, sen keskeinen merkitys on toisaalla. Se on tärkeä ennen kaikkea siksi, että se on näyttämötaiteen toimialaa ja ammatillista osaamista kehittävä yhteistyöverkosto. Se on tärkeä maantieteelliset ja toimialan rajat ylittävä areena. Se on tarpeellinen alan taiteellisen ja teknisen kehityksen ja innovaatioiden vuoksi sekä impulsien antajana ja bilateraalisen yhteistyöfoorumina. Se on ikkuna, joka on auki Suomesta Ruotsiin ja Ruotsista Suomeen. Ikkuna, jonka kautta voidaan tarkastella naapurimaan näyttämötaidetta ja kehityshankkeita, löytää yhteistyökumppaneita ja

mennä mukaan yhteisiin hankkeisiin. Se on yhtä tärkeä sekä ruotsalaiselle ja ruotsinsuomalaiselle että suomalaiselle ja suomenruotsalaiselle teatterikentälle.

Se saattaa olla myös ovi, josta tulevaisuudessa avautuu pohjoismaisia ja kansainvälisiä yhteistyöhankkeita.

Tätä ikkunaa ei tietenkään pidä sulkea, vaan tulee jatkaa Suomen ja Ruotsin välistä näyttämötaiteen yhteistyötä entistä tarmokkaammin kaikilla niillä kehittämisalueilla, joihin on yhteistä mielenkiintoa. Yhteistyöverkosto ei ole suljettu piiri vaan avoin uusille kumppaneille. Se on paljon muuta kuin Riksteaternin kiertueet eikä ruotsalais-suomalaisen yhteistyön areena ole missään nimessä tarkoitettu vain kiertueverkoston vastaanottajateattereiden käyttöön Suomessa ja Ruotsissa. Se on koko ruotsalaisen ja suomalaisen teatterikentän hyödynnettävissä molemmissa maissa. Tätä on syytä selkeästi korostaa yhteistyöfoorumien markkinoinnissa ja pyrkiä aktiivisesti houkuttelemaan alan monet yhteisöt, suuret ja pienet teatterit, taidekorkeakoulut, festivaalit ja järjestökenttä mukaan kahden maan välisiin rajat ylittäviin yhteistyöhankkeisiin. Kaikkien ei tarvitse – eivätkä ne voikaan – osallistua kaikkeen, mutta kaikille löytyy kiinnostavia partnereita naapurimaassa ja mahdollisuus kehittyä verkostoyhteistyössä. Laajan kumppanuuden kautta verkoston toimintamahdollisuudet kasvavat myös taloudellisesti, kun kumppanit tuovat mukanaan oman työpanoksensa ja oman toiminnan rahoitusta.

Verkosto tarjoaa myös oivan mahdollisuuden suomenkielisen ja suomenruotsalaisen teatterikentän keskinäisen yhteistyön syventämiseen suomalais-ruotsalaisen teatteriyhteistyön areenalla. Suomenruotsalainen kenttä on kielellisistä syistä luonnostaan halukas yhteistyöhön Ruotsin kanssa

ja voi toimia suomenkielisen teatterikentän tukena, mentorina ja sillanrakentajana.

On tärkeää dokumentoida verkoston toiminta ja kertoa, mitä on saavutettu ja minkälaisia hankkeita on vireillä. Suomen- ja ruotsinkielisen Internet-sivuston ylläpitäminen palvelee tätä tarkoitusta. Sen kautta tieto on avoimesti kaikkien saavutettavissa. Avoimuus palvelee myös markkinointia ja verkoston laajentumista.

Aiesopimus jäsentää suomalais-ruotsalaisen yhteistyön tavoitteet ja kehittämisalueet, joista kumppanit ovat yhdessä sopineet. Sen allekirjoittaminen on osoitus sitoutumisesta työskentelemään näiden päämäärien hyväksi. Vastaava yhteistyötä ohjaava asiakirja on hyödyllinen väline myös, kun yhteistyö jatkuu seuraavalle toimikaudelle.

Uskon siihen, että Riksteatern yhteistyökumppaneineen näkee suomalais-ruotsalaisen yhteistyön synergiaedut ja kehittämispotentiaalin ja että Riksteatern on edelleen valmis hallinnoimaan, koordinoimaan ja rakentamaan *Rajattoman näyttämön* yhteistyöareenaa. Riksteaternilla on siihen resursseja, strategista, ammatillista ja kulttuuripoliittista osaamista ja paljon hyviä yhteistyösuhteita, jotka mahdollistavat oivallisten yhteistyökumppaneiden sitouttamisen Ruotsissa. Tarkoitushan ei ole, että Riksteatern yksin ylläpitäisi aktiivisia yhteistyösuhteita suomalaisen teatterikentän kanssa, vaan että samat yhteistyökumppanit, jotka sitoutuivat yhteistyöhön päättyneellä kaudella, lähtisivät mukaan myös uudelle jatkokaudelle. Lisäksi selkeä tavoite tulisi olla yhteistyöverkoston laajentaminen ja aiempaa vahvempi sitouttaminen Ruotsissa. Mahdollisesti voitaisiin jakaa myös koordinaatiovastuuta.

Uskon myös siihen, että *Rajattoman näyttämön* suomalaisilla kumppaneilla on vahva tahtotila jat-

kaa yhteistyötä Riksteaternin ja muiden ruotsalais-ten yhteistyökumppaneiden kanssa verkostossa.

Suurin haaste yhteistyön jatkuvuudelle on suomalais-ten teatterialan yhteisöjen pienuus, vähäiset henkilö-ressurssit ja niukka rahoitus. Kysymys on silloin siitä, mitä priorisoidaan. Toivon, että suomalainen teatterikenttä ymmärtää bilateraalisen yhteistyön arvon ja on valmis panostamaan siihen. Tässä tarkoituksessa olen pyrkinyt edellä tuomaan esille yhteistyön tähänastisia saavutuksia, potentiaalia ja merkitystä.

Toinen iso haaste on verkoston koordinaation järjestäminen Suomessa. Hanasaaren kulttuurikeskuksen luopuminen pääkoordinoijan tehtävästä on valitettavaa, mutta ymmärrettävää. Kolmen vuoden panostus näyttämötaiteeseen on laaja-alaisen ruotsalais-suomalaisen yhteistyön kulttuurikeskukselta sen toimintastrategian ja hallinnon näkökulmasta riittävä. On aika panostaa johonkin muuhun.

Kulttuurikeskus on pääkoordinoijana tehnyt hyvää työtä ja jää verkostoon yhteistyökumppanina, mistä teatterikentän toimijat epäilemättä osaavat olla kiitollisia.

Hanasaaren kulttuurikeskus hoiti koordinointi-tehtävää demokraattisesti jaetun hallinnollisen vastuun kautta. Ohjausryhmässä mukana olevilla teatterialan kumppaneilla oli kullakin vastuu yhteistyöareenan jostakin kehittämisalueesta tai tietystä hankkeista. Tämä tapa on epäilemättä suomalaiselle teatterikentälle sopiva tapa toimia myös jatkossa. Tuntuu mahdottomalta löytää suomalaiselta teatterikentältä organisaatiota, joka voisi yksin ottaa vastaan kansallisen koordinointitehtävän niin mittavassa ja monipuolisessa verkostossa kuin millaiseksi *Rajaton näyttämö* on kasvanut.

Vaikka koordinointitehtävä jaettaisiin usean kumppanin kesken, tarvitaan silti yksi *vastuor-*

ganisaatio, joka kokoaa koordinoijakumppanit yhteen, huolehtii kumppanien välisestä tiedonkulusta ja verkoston raportoinnista ja muusta yhteydenpidosta Riksteaterniin sekä pyrkii ratkaisemaan ongelmia, jos vene keikkuu tuulella. Suomalaisessa teatterikentässä luontevin valinta tähän tehtävään on TINFO, joka on koko suomenkielisen ja ruotsinkielisen kentän kattava teatterialan asiantuntijaorganisaatio ja kentän arvostama yhteistyökumppani. TINFON toiminnan ytimessä ovat tiedotus ja kansainvälinen yhteistyö. Se tukee toiminnallaan suomalaisten taiteilijoiden verkottumista ja kansainvälistä liikkuvuutta sekä edistää esittävien taiteiden yhteistuotantoja ja kumppanuuksia. Sen toimintastrategiaan *Rajaton näyttämö* sopii täydellisesti.

TINFOLLE on tarjottu aiemminkin koordinointitehtävää, jonka se on torjunut. Sen henkilöstö on pieni ja taloudelliset resurssit rajalliset. Se on halunnut säilyttää itsellään vapauden valita toiminnan painopisteet ja suunnata kansainvälisen toiminnan resurssinsa vaihtuvien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutettaviin kansainvälisyshankkeisiin. Suomalaisen draaman viennin edistäminen on pysynyt pitkään toiminnan keskiössä ja siksi kumppanuus FINNDrama-hankeessa on ollut TINFOLLE luonteva osallistumismuoto. Lisäksi TINFO on pyrkinyt *Rajattoman näyttämön* verkostossa edistämään yhdessä Teatterikeskuksen kanssa erityisesti vapaan kentän ryhmien ja freelance-taiteilijoiden liikkuvuutta ja osallistumista verkoston toimintaan.

TINFON toimintastrategian yksi painopiste on kuitenkin pohjoismainen ja lähialueyhteistyö. Uskon, että tässä uudessa tilanteessa TINFO saattaisi olla valmis ottamaan *koordinoinnin vastuorganisaation* tehtävän hoitaakseen kahdella edellytyksellä, joista ensimmäinen koskee teatterikentän kanssa tehtävää sopimusta koordinoinnin hoitamisesta

demokraattisesti jaetun vastuun mallilla, ja toinen tehtävän hoitoon osoitettavaa lisäresursointia.

Ensimmäinen edellytys on helpompi toteuttaa kuin toinen. Käytännössä tälläkin hetkellä yhteistyöfoorumien eräillä kehittämisalueilla ja verkoston hankkeilla on Suomessa vetäjä ja kansallinen yhteistyöryhmä. TINFON resurssien kasvattaminen on vaikeampaa. Valtiontalouden säästötoimet kohdistuvat myös kulttuuribudjettiin ja taiteen tiedotuskeskuksiin. Järjestön kannattaa toki yrittää kasvattaa valtiontukea uusien tehtävien hoitoon ja pitkällä tähtäimellä se voi onnistuakin, mutta sitä ei pidä jäädä odottamaan vaan on kolkuteltava myös muita ovia. On hakeuduttava keskusteluyhteeyteen muun muassa kulttuurirahastojen kanssa ja pyrittävä löytämään ratkaisu sitä kautta.

TINFON näkökulmasta kysymys on nimenomaan vajauksesta henkilöstöressursissa. Voidakseen hoitaa *Rajattoman näyttämön* verkoston koordinoititehtävää TINFO tarvitsee henkilökuntaansa lisäksi työntekijän suomalais-ruotsalaisen yhteistyön koordinointi- ja tiedotustehtäviin. TINFO on Suomen kaksikielisen teatterikentän asiantuntijaorganisaatio, mutta sen henkilöstössä ei ole yhtään äidinkielenään ruotsia käyttävää henkilöä. Se on selvä heikkous. Osallistuminen *Rajattoman näyttämön* ruotsalais-suomalaiseen verkostoon on piristänyt TINFON ruotsinkielistä palvelua. Nykyään TINFO tuottaa kerran kuussa ilmestyvää ruotsinkielistä tiedotetta, johon se saa aineistoa suomenruotsalaiselta kentältä ja käännättää suomenkielellä toimitetut osiot. TINFO tuottaa myös informaatiota *Rajattoman näyttämön* kotisivulle.

Ihanteellinen ratkaisu TINFON ja Suomen kaksikielisen teatterikentän kannalta olisi, että TINFO voisi kiinnittää tuottajan tai koordinoijan, joka palvelisi sekä suomenruotsalaisen kentän tarpeita Suomessa että Suomen ja Ruotsin välisen yhteistyön

kehittämistä. Ehdotan, että TINFO aloittaa keskustelun suomenruotsalaisen teatterikentän kanssa ja rakentaa yhteistyössä suunnitelman, jonka voi esittää mahdollisille rahoittajille. Linnea Staran Svenska Kulturfondenille laatima tuore selvitys suomenruotsalaisen teatterikentän toimintaedellytyksistä *Teaterfältets aktörer (2013)* antaa hyvän pohjan tälle työlle.

Rajaton näyttämö tarvitsee sekä Ruotsissa että Suomessa kotisataman, joka takaa suomalais-ruotsalaisen teatteriyhteistyön jatkuvuuden. *Rajaton näyttämö* on verkosto ja yhteistyöareena, jossa on potentiaalia kehittää teatterialaa pitkäjänteisesti kahden puolen Pohjanlahden.

8. Kiitokset

Haluan kiittää saamastani runsaasta aineistosta *Scen utan gränser / Rajaton näyttämö* -yhteistyöareenan ruotsalaista koordinoijaa Ann-Cathrine Fröjdötä (Riksteatern) ja suomalaista koordinoijaa Jonas Welanderia (Hanasaaren ruotsalais-suomalainen kulttuurikeskus). Aineisto sisälsi yhteistyötä koskevia raportteja sekä ohjausryhmiltä kootut arviointilomakkeet. Olen täydentänyt tietojani suomalais-ruotsalaisesta teatteriyhteistyöstä sen kotisivuilta www.scenutangranser.com ja yhteistyökumppaneiden tiedotteista ja nettisivuilta.

Olen erityisessä kiitollisuudenvelassa Ann-Cathrine Fröjdölle, joka on antanut runsaasti omaa aikaansa yhteisiin keskusteluihin.

Kiitän myös seuraavia henkilöitä, joita olen haastatellut tämän työn yhteydessä:

Kerstin Brunberg

journalisti, Kulturrådetin puheenjohtaja

Birgitta Englin

Riksteaternin toimitusjohtaja 1.3 2005–31.12.2013

Hanna Helavuori

johtaja, TINFO

Mika Lehtinen

johtaja, Tampereen Yliopiston Tutkivan teatterityön keskus

Gunvor Kronman

toimitusjohtaja, Hanasaaren ruotsalais-suomalainen kulttuurikeskus

Linde Sjöstedt

toiminnanjohtaja, Länsteatrarna rf

Joachim Thibblin

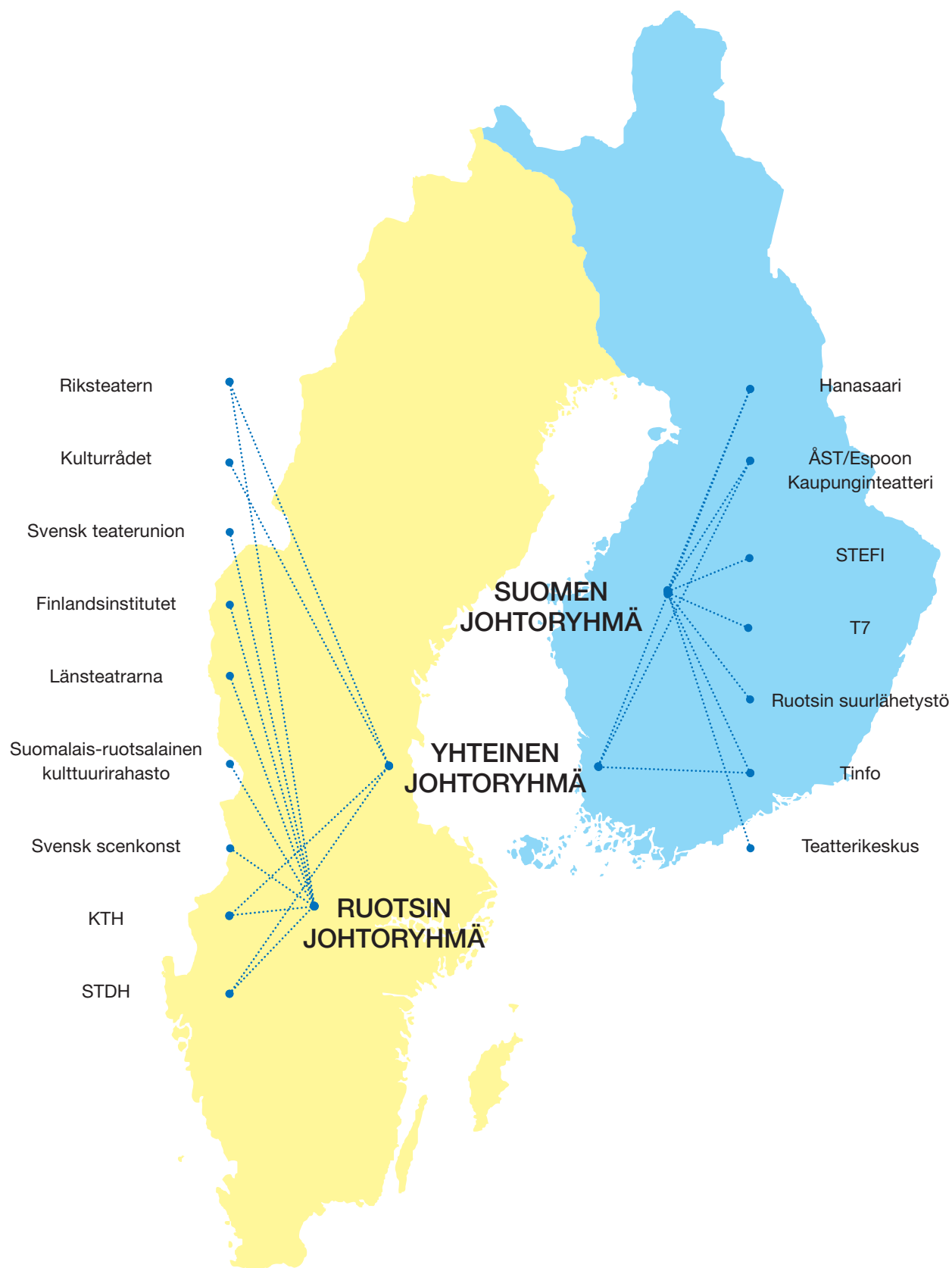
teatterinjohtaja, Espoon kaupunginteatteri

Luovutan työni Riksteaternille ja Hanasaaren ruotsalais-suomalaiselle kulttuurikeskukselle toivottaen suomalais-ruotsalaiselle teatteriyhteistyölle menestystä ja pitkää tulevaisuutta.

Helsingissä kesäkuussa 2014

Riitta Seppälä

Koordinointi

"Fascinerande!! Närvaron, texten, vad som är verkligt – vad som händer i en själv, vad som händer i mötet med andra. Jättehäftigt just i teaterformen att forska kring!"

PUBLIKKOMMENTAR DISTANS-
FÖRESTÄLLNINGSCENER UR
FODRINGSÅGARNNA, PILOT MED
FIBERTEKNIK

Toivottavasti
vastavuoroinen
teatteritutuminen
järjesty. Tiedon suora siirto
on niin arvokasta!

TEKNIKER
SOM DELTOG I
TEKNIKERUTBYTE

Lisää teatteria ruotsista!

PUBLIKKOMMENTAR:
DÖDSDANSEN & VI HAR DET
BRA I ESBO

Språket är det största hindret.
Vi har visserligen en stor
finsktalande publik i Sverige,
men vi vill att även de som inte
talar finska ska få tillgång till
föreställningar. Vi har också svag
kännedom om finländsk teater,
något som för min del, besöket i
Tammerfors har förändrat till det
bättre!

SVENSK TEATERCHEF PÅ
TAMMERFORS TEATERSOMMAR

**Det är bra att se hur teater
ser ut utomlands. Jag
hoppas att gästspel mellan
Finland och Sverige blir fler i
framtiden.**

PUBLIKKOMMENTAR:
DÖDSDANSEN & VI HAR
DET BRA I ÅBO

Tällaiset tapaamiset
auttavat varmasti meitä
ymmärtämään paremmin
toisiamme (sekä täällä
Suomessa että lahden yli
Ruotsin suuntaan), erilaisten
työkulttuureiden näkeminen
ja niistä keskustelu on aina
hyödyllistä

FINSK TEATERTEKNIKER,
NÄTVERKSTRÄFF PÅ
RIKSTEATERN

Mukavaa että on ruotsinkielistäkin ohjelmistoa 😊

PUBLIKKOMMENTAR:
DÖDSDANSEN &
VI HAR DET BRA I KOTKA

Jag tror att våra resp. kultur-
ministrar, kulturpolitiker och andra
tjänstemän skulle ha allt att vinna på
att skapa goda förutsättningar för
konstnärerna. De bästa samarbetena
kommer ju alltid ur den konkreta
konstnärliga iden och då ska det
finnas goda möjligheter till att
genomföra dessa, strukturellt.

SVENSK TEATERCHEF PÅ
TAMMERFORS TEATERSOMMAR

I fortsättningen
vore det fint att föra
samman regissörer,
korerografer mm.
med tekniska
konstnärer för fundera
fram nya former av
processer, där teknik
är ett konstnärligt
uttrycksmedel bland
andra.

TEKNIKER
SOM DELTOG I
TEKNIKERUTBYTE

Patriarch var min favorit
bland föreställningarna
och seminariet om teknik-
utveckling, vilket föranledde
att två av våra tekniker åker till
Helsingfors nu i augusti.

SVENSK TEATERCHEF
PÅ TAMMERFORS
TEATERSOMMAR

**Tack för att ni tar hit
finsk kultur – vi är så
svältfödda på kultur på
vårt eget språk**

(ÖVERS.FR FINSKA)
PUBLIKKOMMENTAR, SÖDERTÄLJE "
FUNDAMENTALISTI"

Yhteystiedot

Ann-Cathrine Fröjdö

Projektijohtaja

Riksteatern

Riksteatern 145 83 Norsborg

+46 (0)8-531 99373

+46 (0)70 637 59 76

ann-cathrine.frojdo(at)riksteatern.se

www.riksteatern.se

Aino Kostiainen

Ohjelmakoordinaattori

Hanasaari –

ruotsalais- suomalainen kulttuurikeskus

Hanasaarenranta 5 FI-02100 ESPOO

+ 358 (0)9 4350 2146

aino.kostiainen(at)hanaholmen.fi

www.hanaholmen.fi

Seuraa meitä Facebookissa:

www.facebook.com/ScenUtanGranser

Ja kotisivuillamme

www.scenutangranser.com

Ulkoasu ja taitto: Otto Donner

Hanketta tukevat:

Kulturfonden för Sverige och Finland –

Suomalais-ruotsalainen kulttuurirahasto

Undervisnings- och kulturministeriet (FI) –

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Nordisk kulturfond –

Pohjoismainen kulttuurirahasto

Nordplus (Nordiska ministerrådet –

Pohjoismaiden ministerineuvosto)

Utrikesdepartementet SE

Kulturförvaltningen Stockholms stad

Ålands Landskapsregering –

Ahvenanmaan maakuntahallitus

Riksteatern

Hanaholmen – Kulturcentrum för Sverige och

Finland – Hanasaari – ruotsalais- suomalainen

kulttuurikeskus

Tinfo - Teatterin tiedotuskeskus –

Teaterinfo Finland

Tutkivan teatterityön keskus-(T7) –

The Centre for Practise as Research in Theatre (T7)

Espeen kaupunginteatteri - Esbo Stadsteater